

L'orgull del cavaller. L'ascensió del llinatge Sorell (València, segles XIV-XVII)

Mateu Rodrigo Lizondo
Universitat de València

El testament de Bernat Sorell (1508), cavaller, senyor d'Albalat dels Sorells, de Xeldo i de Sot de Ferrer, ha gaudit, almenys dins del cercle dels genealogistes i estudiosos de l'antiga noblesa valenciana, d'una certa anomenada, per la insòlita clàusula que incorpora el document hològraf. Un mandat, efectivament, de les últimes voluntats de l'opulent cavaller exigia als seus hereus la renúncia a ascendir de l'escala de la cavalleria a la immediata superior de la noblesa, com havia de ser aspiració natural dels individus que formaven part d'aquest estament; alhora, i com a lògica derivació o conseqüència de la condició anterior, també els vedava de manera expressa distingir-se amb el tractament de *don*, que llavors no era en absolut freqüent, ans bé reservat estrictament a gents de molt alta condició, i en particular nobles i persones de sang reial.

Creiem d'interés resseguir l'ascensió d'aquesta família procedent de Catalunya, d'origen burgès i dedicació al món de l'artesanat tèxtil, als negocis comercials i a les inversions en renda censal, creats cavallers en la tercera generació en reconeixement dels serveis prestats a la Corona a l'època de les guerres imperialistes del rei catalanoaragonés Alfons V. Com haurem de constatar, aquesta exigència de "puritanisme" ciutadà, que es diria provinent d'uns principis ideològics d'arrel comunal o republicana, va topetar amb les naturals ambicions humanes de promoció, i ben prompte va ser esquivada, si no oblidada. És, al capdavant, una història exemplar per a l'anàlisi econòmica, social i política dels mecanismes d'ascens als estaments superiors en el marc de l'última Edat Mitjana al Regne de València.

1. Els orígens de la família. Bernat Sorell I (+1453), mestre tintorer, el cap del llinatge

Els Sorell es traslladaren a València, en el Trescents, des de Torroella de Montgrí, vila del Baix Empordà.¹ És cert, tanmateix, que al darrer quart del segle XIII ja trobem atestats almenys dues persones d'aquest cognom en terres valencianes. Ponç Sorell, porter del rei Pere el Gran, fou comissionat pel monarca per a donar possessió a l'orde de l'Hospital del castell d'Onda, que havia estat permutat pel d'Amposta, el 8 de desembre de 1280;² en desconeixem l'origen, català segurament. Dotze anys després, i

* Treball realitzat dins del Projecte d'Investigació HAR2011-28718, *Una capital medieval y su área de influencia. El impacto económico y político de la ciudad de Valencia sobre el conjunto del reino en la Baja Edad Media*, del Ministerio de Economía y Competitividad.

¹ Les dades que oferim del llinatge provenen del Baró de San Petrillo (1919, 87-102). L'autor, que escriu (87) "*la Torre de Montgriu*," assegura haver-se basat en els arxius familiars de José de Ibarra y Pou i d'Andrés Gargallo y Gil Dolz del Castellar, línies col·laterals, l'un i l'altre, de la descendència moderna dels comtes d'Albalat a la ciutat de València, i en el nobiliari d'Onofre Esquerdo, ms. 6428 de la Biblioteca Municipal de València, *Fons Serrano Morales* (abans, biblioteca de Mayans). Aquesta obra ha estat publicada per José Martínez Ortiz, amb el títol *Nobiliario valenciano* (2001); el cap. XI, "Del conde de Albalat" (Martínez Ortiz, I: 183-191), amb escut heràldic i arbre familiar, s'hi dedica a aquesta família. Hem d'afegir a les fonts declarades per San Petrillo les notes de Luis de Salazar y Castro, *Árboles genealógicos de familias del reino de Valencia*, ms. D-46 (sign. 9/320), autògraf, de la biblioteca de la Real Academia de la Historia, Madrid, *Col. Salazar*, fols. 142r-143r; extrau les dades dels historiadors valencians i cau sovint en errors. Els autors posteriors han seguit generalment la informació d'Esquerdo, com José Mª Torres Belda (489-494) o José Martínez Aloy (Carreras i Candi, II: 900-907).

² Arxiu de la Corona d'Aragó, *R. Cancelleria*, reg. 48, fol. 194r: "...Nos enim mitimus ad vos (els homes de la vila d'Onda) Pontium Sorelli, porterium nostrum, qui dictos fratres mitat in possess[ionem] castri predicti..." Áurea L. Javierre Mur (77) li dona el nom inexacte de *Pedro Sorel*.

ja a la ciutat de València, Guillem Sorell, ciutadà, exercia la funció de col·lector de les rendes episcopals, així com de les canonicals de la pabordia *dellà Xúquer*, de la Seu valentina.³ No s'hi pot trobar antecedents més llunyans, puix que l'afirmació repetida que un Sorell fou heretat a València per Jaume I en el repartiment del regne, sense confirmació documental, ha de posar-se en dubte (Esquerdo, I: 183).⁴ El 1350 vivia a València un segon Guillem Sorell, descendent molt probable del seu homònim citat, que en aquell any actuava com a àrbitre en un plet,⁵ i cinc anys després consta domiciliat a la parròquia de Sant Martí un *en Sorell*, segurament el mateix (*vid.* Rubio Vela & Rodrigo Lizondo, 112, núm. 3903). Bernat Sorell I, també dit Bernat Tomàs Sorell – amb doble nom, cosa poc usual a l'època i que no hem documentat –, nascut en la vila de Torroella pel 1357, segons s'afirma,⁶ que és considerat el tronc del llinatge, i cridat a un ràpid ascens social i polític gràcies a l'adquisició d'una notable fortuna, s'hauria establert a València el darrer terç del mateix segle; no s'hi han indicat vincles familiars amb els Sorell radicats a la ciutat des del segle anterior, una dada desconeguda fins ara, però ho creiem probable, considerada l'extrema raresa del cognom.⁷

El nou ciutadà adquirí una elevada posició econòmica gràcies a la pràctica de l'ofici de la tintoreria. Va intervenir en un episodi de violència urbana, de què no hem esbrinat els motius concrets, que han de buscar-se en les rivalitats o diferències per interessos contradictoris entre grups industrials: en aliança amb diversos artesans tintorers, el veiem involucrat en una agressió armada dins de les inveterades lluites de bàndols que afligiren la capital del regne en el tombant del segle XIV al XV.⁸ El 5 d'abril de 1401, Jaume Despuig, corredor d'orella, presentà un clam davant del justícia criminal, Francesc Aguilar, contra un total de vint-i-tres persones, quasi tots mestres o agremiats de diferents sectors, vuit d'ells tintorers –ultra un daurador, un obrer de vila, un paraire, un notari, un escuder del noble Gilabert de Pròixida, un mercader i nou més que no expressen ofici. Els acusats havien atacat amb armes la casa de Despuig el mateix dia, per la qual raó la víctima demanava al magistrat l'empresonament d'aquells, amb la confiscació de béns: "...que·lls desús dits e nomenats li serien venguts en lo present dia de huy a la sua casa, alberch o habitació, ab lances, balestes, darts, adargues e ab altres armes, et que lli haurien svahit e combatut l'alberch..." El justícia procedí a inventariar les propietats dels agressors, i dins la casa d'"en Bernat Sorrell, tintorer, va enregistrar .X. saques grans plenes de lana blanca i .V. sach(s) de pastell," tot estimat en un valor de 100 lliures de reals valencians. Sorprén –i hi deixa una ombra de sospita de complicitat– que el 5 de juliol el justícia manàs llevar l'embargament, a instàncies del procurador fiscal del rei Martí l'Humà, "com dixés lo dit fischal que s'ere informat del

³ *Guillelmus de Surello* es documenta en sengles pagues a Ramon de Muntanyana, rector d'Alzira, i el canonge Arnau de Riusech, el 29 de juny de 1292 i el 7 de juny del 1293, respectivament (Arxiu de la Catedral de València [ACV], pergamins 4696 i 1140). El mateix *G. Sorelli*, el 24 de febrer del darrer any, era constituït procurador amb la missió de cobrar les rendes pròpies de la mensa episcopal (ACV, perg. 1254).

⁴ No és al *Llibre del Repartiment*. Les *Trobes* del pseudo Jaume Febrer recullen un Arnau Sorell, militar en la conquesta de Mallorca i en la de València (Febrer, 256, troba 480), notícia que creiem mera fantasia. Recordem que s'han atribuït tradicionalment les *Trobes* al mateix Onofre Esquerdo.

⁵ Arxiu Municipal de València [AMV], *Judiciari de Domingo Johan*, pp-2, s. fol., 5° kal. novembris.

⁶ "nacido por los años de 1357" (San Petrillo 1919, 87). No n'indica la font.

⁷ Actualment, la guia telefònica de València no en registra cap entrada, ni tampoc la de Torroella de Montgrí, ni la de Girona. A la de Barcelona, hi porten el cognom tres persones, el mateix que a Madrid.

⁸ Cf. la valuosa i clàssica obra de Salvador Carreres Zacarés, *Notes per a la història dels bandos de València*. D'una altra banda, les bandositats medievals valencianes, tant les nobiliàries com les dels oficis, es consideren vinculades per llaços familiars entre els militants, com ha defensat modernament Rafael Narbona Vizcaíno (1995, esp. p. 70; 1995 i en premsa).

dit feyt que no havia culpa en aquell lo dit Bernat Sorrell.”⁹

Així mateix, va practicar amb èxit els negocis mercantívols,¹⁰ tant que, segons relata Onofre Esquerdo, pogué oferir un préstec de quatre mil florins (o 44.000 sous) al rei Pere el Cerimoniós, destinats a la pacificació de Sardenya,¹¹ i encara, el 1390, va proveir d’ajuda a l’infant Martí en la campanya de Sicília, amb l’aportació d’una galera pròpia a l’armada del futur rei d’Aragó.¹² Per raons cronològiques, aquestes notícies, que no hem pogut verificar, resulten poc fiables, però hi ha testimoni documental d’un altre préstec, de 28.000 sous, concedit *graciosament*, és a dir, sense interès, a Enric d’Aragó, duc de Sogorb, nebot dels reis Alfons V i Joan II, com a garantia del qual fou assignada a Bernat Sorell l’alcaldia del castell d’aquella ciutat.¹³

Destaca en la seua biografia un colp de sort inesperat, que reporta Esquerdo; no el documenta, però, i es remet a “la tradición común.” Havia comprat al Grau de València una partida de tonells de pólvora i d’indi d’uns corsaris moros, els que l’havien obtingut de la captura d’una nau anglesa en aigües de l’Atlàntic. Una vegada oberts, va trobar que la càrrega portava oculta al seu interior moneda d’or fins a la suma de vint mil ducats.¹⁴ Tot era “de bona guerra,” de la pràctica legal del corsarisme contra vaixells d’un país enemic, i desconeixent-se el propietari de la fortuna, que l’havia feta amagar en aquesta forma –habitual en totes èpoques en la pràctica del contraban– per tal d’esquivar les taxes de duanes, Sorell es veié elevat al cim de la seua opulència; havia esdevingut, com diu justament Esquerdo, “uno de los más ricos y poderosos ciudadanos de Valencia.” És poc després, el 1416, quan decidí esmerçar una part del seu considerable capital en l’adquisició del senyoriu de Xeldo, un petit lloc de mudèjars pròxim a Sogorb (Esquerdo, I: 185). Era el camí natural en l’ascens social d’un mestre artesà i mercader enriquit ultra mesura; l’alta burgesia valenciana tendia a decorar la seua prosperitat econòmica amb la compra d’un domini jurisdiccional, cosa permesa per la legislació foral. Bernat Sorell, promogut a l’estament dels *honrats ciutadans*, buscava com ells el prestigi i la consideració pública en la societat urbana, tornant el quefer de mercaders en terratinents rendistes i senyors de vassalls.

Pel que fa a la seua vida familiar, consta que es va mullerar amb Esclaramunda

⁹ Arxiu del Regne de València [ARV], *Justícia Criminal*, Cèdules, núm. 15, mà 4^a, fols. 2v-6v.

¹⁰ Interessa subratllar que Esquerdo calla la professió artesanal de Sorell, origen més que probable de la seua fortuna, que devia semblar-li més baixa que la de pròsper mercader marítim, i insisteix que ja arribà de la seua terra nadiua empordanesa en “*estado honorífico*” i va heretar convenientment de sos pares (*op. cit.*, I, p. 184). Aquesta pràctica edulcorant era habitual dels genealogistes antics, com és ben sabut. Més prudent, Salazar y Castro (*Árboles genealógicos... del reino de Valencia*, cit., fol. 142r) no comença l’exposició, treta de fonts cronístiques, abans de Bernat Sorell I.

¹¹ El 14 de novembre de 1376, atorgava àpoca al rei per la devolució d’aquella quantitat, davant del notari de València Arnau Montfort (Esquerdo, I: 184). No hem vist el document, però la data, quan Sorell hauria de tenir dinou anys –menor d’edat, segons la llei valenciana–, fa dubtar, admesa la seua autenticitat, si no farà referència a un individu homònim.

¹² En paga dels seus serveis, l’infant li va assignar unes rendes de la baronia de Xèrica (Esquerdo, I: 184).

¹³ AMV, *Letres missives*, g3-25, fols. 147v-148r (carta dels jurats de València al rei, 27-novembre-1462, en demanda d’una indemnització per les pèrdues sofertes per a Tomàs Sorell, hereu de Bernat, amb un gran elogi de la seua persona, *que és digne de major prerogativa*). Agraïm aquesta i altres referències de l’AMV al nostre amic Agustín Rubio Vela.

¹⁴ “...se halló (según dice la tradición común) en unos barriles de pólvora y de indi, que con otras mercaderías compró en la playa a unos moros de paz, que vendieron la presa de un navío inglés, en buena guerra cautivado en los mares de Poniente, sin quedar ninguno de los ingleses con vida de quien pudiese tener noticia quién era el dueño de unos veinte mil ducados que en doblones estaban mezclados con el indi y la pólvora; traza que tienen los mercaderes para sacar la moneda de un reino para otro por no pagar los derechos reales, y fue providencia divina no escudriñar los moros los barriles...” (Esquerdo, I: 184). L’extraordinari episodi ha estat relatat, pres de la mateixa font, per José Mª Torres Belda (492-493), que el data “*a mediados del año 1414*,” sense oferir-ne la prova.

Sagarriga, que aportà al matrimoni un dot de 9.000 sous.¹⁵ Com era ús en les famílies del patriciat urbà, tant com en les de la noblesa, posseïa una capella pròpia, on disposaria ser sebollit; l'havia manada obrar a l'església de Santa Caterina, la seua parròquia, sota l'advocació de Sant Mateu i Sant Genís, i encara hi roman, hui totalment despullada.¹⁶ Va testar, davant del notari de València Ambròs Alegret, el 28 de març de 1433,¹⁷ i dictà un codicil el 6 de juny de 1450; moria en edat propecta, incapacitat pel justícia civil, el 3 de juny de 1453.¹⁸ Va deixar tres fills mascles coneguts. El primogènit, Pere Sorell, casat amb Iolant Aguiló, prestà servei a la Corona en les guerres de Nàpols, on va morir. El segon, Jaume, finat el 1454, prengué per muller Elionor Penyaraja, de família de distingits ciutadans. El darrer, Tomàs, que va heretar els béns de Jaume (San Petrillo 1919, 90), incrementà el llustre de la família, que degué portar al cim de la seua riquesa material.

2. Tomàs Sorell (+1485), ciutadà de València, senyor de Xeldo, de Sot i d'Albalat

Tomàs Sorell, ciutadà de València, no es va orientar al servei al tron, d'armes o de cort, via per a obtenir l'ascens a la cavalleria, com el seu germà major. La seua vida fou la característica dels ciutadans honrats, que constituïa la capa representativa de la ciutat i detentadora de les magistratures urbanes, en aquest cas, el manteniment del seu *status* sobre la base de la renda censal¹⁹ i, és probable que de forma subsidiària, els ingressos del senyoriu territorial. Va prendre part en la vida política municipal, com pertocava a la seua posició preminent dins del patriciat de l'urbs, i fou jurat de la ciutat els anys 1475 i 1478 (Carreres Zacarés, II: 657 i 663).²⁰

¹⁵ Ho consigna el testament de Bernat, atorgat davant del notari Ambròs Alegret, que comentem més avall. Pere Sagarriga (Ça-Garriga), que podria ser el seu pare o parent immediat, residia a la parròquia de Sant Pere de la Seu de València el 1355 (cf. Rubio Vela & Rodrigo Lizondo, 118, núm. 4354). Esclaramunda, vídua ja, atorgà un codicil el 10 de maig de 1459, autoritzat pel susdit notari (Arxiu de Protocols del Col·legi de Corpus Christi, València [APCCV], *Ambròs Alegret*, 1.126, s. fol., 18-agost-1463, comunicació del prof. V. Pons Alós).

¹⁶ Així ho disposa el testament: "...elegesch la mia sepultura en la capella dins la parrochial església de Sancta Catarina de la dita ciutat de València, sots invocació dels beneventurats mossén sent Matheu e sent Genís, per mi construhida" (APCCV, *Notal d'Ambròs Alegret*, 1.112, *olim* 185, s. fol., 28-març-1433). Els seus marmessors, el noble Francesc Maça i Pere Bou, ciutadà, de l'opulenta família del mateix nom, acrediten el nivell de les relacions socials establertes per Bernat Sorell. La capella dels Sorell és la segona de la part de l'Epístola, als peus de l'església, encara hui reconeixible en la seua factura primitiva, bé que desmantellada de tot vestigi o blasó; va ser patronat dels comtes d'Albalat fins al s. XIX (San Petrillo 1944, 123 i 217).

¹⁷ APCCV, *Notal d'Ambròs Alegret*, *cit. supra* (cf. ARV, fitxer onomàstic de Ll. Cerveró).

¹⁸ A San Petrillo (1919, 90) trobem alguna discordança de pes en aquestes dades documentals. Salazar y Castro (*Árboles genealógicos...*, fol. 142r) anota l'any errat, 1450. Esquerdo (185), al seu torn, fixa el traspàs el 1438. La data correcta és adverada per l'inventari testamentari de Tomàs Sorell, alçat el 24-novembre-1485: "Ítem, *etiam* confessa haver atrobat lo testament en sa pública e auctèntica forma del dit en Bernat Sorell, pare del dit deffunct, fet en València... e publicat après mort del dit testador, per lo dit notari, lo cinqué dia del mes de juny de l'any mil .CCCC.LIIII..." (APCCV, Bartomeu de Càrries, 20.431, s. fol.). El testament solia publicar-se el tercer dia després del'òbit.

¹⁹ L'inventari *post mortem* dels seus béns, alçat el 24 de novembre de 1485, replega una llarga relació de cases i de censals (APCCV, *Bartomeu de Càrries*, 20.431, s. fol.). Com a exemple d'aquestes inversions, observem que, els anys 1461 i 1465, els jurats havien redimit d'ell sengles censals que posseïa sobre la ciutat, carregats el 1416 i el 1421, respectivament: ambdós de 500 sous de renda, i amb el mateix preu, de 7.500 sous cadascú (AMV, *Protocols, Jaume Beneyto*, r-18, 15-desembre-1461, i r-19, 20-juny-1465).

²⁰ No hi ha prova que fos justícia criminal el 1475, com assegura Esquerdo (185), i és error seu afirmar que va ser creat cavaller el 1488, car havia mort el novembre de 1485 (Rodrigo Lizondo 2009, esp. p. 60); el baró de San Petrillo repeteix la inexacta informació (1919, 90; 1946, 163).

També va dedicar una part dels seus béns a activitats socials o caritatives.²¹ En tal sentit, no sols exercí el càrrec de majordom i administrador de l'Hospital dels Innocents –durant dos exercicis, el 1474 i el 1484– (Llop Català; Tropé, cap. V), sinó que creà, entorn del 1471, una institució assistencial pròpia, l'Hospital d'En Sorell, que s'alçava a l'actual plaça de Beneito i Coll, pròxima al carrer dels Serrans, destinat a prestar asil als pobres (no malalts) enviats pels dits així, *bacins de pobres*, de les dotze parròquies de València (*vid.* Rodrigo Pertegás, 6-7). És també bon testimoni de la seua pietat la pràctica de dedicar el delme anual de les rendes, a banda l'ajuda a la seua parròquia de Santa Caterina, als hospitals, a dots d'òrfenes pobres, a la redempció de captius i a almoines a les persones necessitades.²²

Tomàs Sorell havia heretat el lloc de Xeldo del seu pare, i afegí a aquest domini els de Sot (hui Sot de Ferrer), a la mateixa Vall del Palància, i d'Albalat d'En Codinachs, a l'Horta Nord de València. Sot fou adquirit de Jofre de Vallterra, el 19 de març de 1474 (San Petrillo 1919, 90-91). Albalat, que d'ençà del canvi de domini serà anomenat Albalat de Mossén Sorell o dels Sorells, nom aquest que ha prevalgut, pertanyia llavors a Beatriu de Codinachs, o Codinats –així es deia usualment a València aquest cognom– i el seu fill Lluís Aguiló de Codinats, donzell, que el varen vendre al nostre personatge amb acta notarial del 8 de març de 1480 (Rodrigo Lizondo, 59-60). A banda els sentiments piadosos ja ressenyats, Tomàs degué posseir un notable gust artístic, perquè a ell li és atribuïda per una tradició que ve d'Onofre Esquerdo, però no ha estat documentada, l'edificació del cèlebre palau de Mossén Sorell, a València, potser la principal entre les cases senyorials medievals de la ciutat, ensems amb la del duc de Gandia, i la de més íntegre caràcter ogival; la seua construcció es creu, segons conclouen F. Iborra i A. Zaragoza, obra dels arquitectes Francesc Baldomar i Pere Compte. La casa gran dels Sorell va desaparèixer, víctima d'un incendi provocat i del desinterés de la propietat en la restauració dels estralls, el 1878, per tal d'obrir al mateix lloc la nova plaça que ha mantingut el record del seu nom fins a hui.²³

Moria el 15 de novembre de 1485, sense successió, mantenint sempre la condició de ciutadà de València. Com ja hem anotat, s'ha repetit, i és error flagrant, que es va armar cavaller el 1488, segons Esquerdo, o el 1491, a criteri de San Petrillo.²⁴ Pel seu testament, atorgat el 22 de maig davant el notari Cristòfol Fabra, instituïa hereu universal el seu nebot, Bernat Sorell II. Deixava vídua, Elionor de Cruïlles, filla de Lluís de Cruïlles, ciutadà, senyor d'Alfara (hui Alfara del Patriarca);²⁵ havia aportat al matrimoni un dot elevat, 30.000 sous, que ara li era retornat, incrementat amb 15.000 més de creix i una renda vitalícia de mil sous anuals. Tomàs Sorell era membre d'una de les dues confraries més distingides de la ciutat –ensems amb la de Sant Jaume–, la de Santa Maria de la Seu, que havia de participar en les exèquies per manament testamentari, i disposà la seua sepultura en la capella familiar, on ja jaïa el seu pare, de

²¹ Els jurats mateixos li encarregaven aquestes missions. El 7 de juliol de 1460, manaven lliurar-li cent sous, que havia distribuït d'ordre seua “en algunes persones vergonyants, a nosaltres bé certes” (AMV, *Claveria comuna*, J-70, fol. 53 r).

²² Així ho afirma Esquerdo (185).

²³ El millor estudi del palau es deu a Federico Iborra Bernad i Arturo Zaragoza Catalán (II: 205-216). Per a les incidències de la destrucció, pèrdua comparable a les precedents, i també sense escrúpols, del palau del Real i de la Casa de la Ciutat, al mateix segle, *vid.* González Martí (5-13); Pingarrón-Esaín Seco (147-159).

²⁴ *Vid. supra* nota 20.

²⁵ San Petrillo (1946, 162-163). El llinatge de la muller figura amb nom complet i filiació al testament de Tomàs (*vid.* nota següent).

l'església de Santa Caterina.²⁶

3. Bernat Sorell II (+1510), cavaller, fundador del vincte

Bernat Sorell II era fill de Pere Sorell i Sagarriga i de Iolant (o Violant) Aguiló. El pare, que va premorir a Bernat, havia servit el rei Alfons el Magnànim en la conquesta de Nàpols; la mare era filla d'Andreu Aguiló, cavaller de València. S'havia mullerat en primeres núpcies amb Elionor de Cruïlles, filla de Riambau de Cruïlles, ciutadà, i d'Elionor de Vich –cosina germana de l'homònima esmentada abans (San Petrillo 1946, 160-161, 163 i 171)–, i mare del seu primogènit Baltasar Sorell, que seria l'hereu del vincte (San Petrillo 1919, 90-92); en restar vidu, va contraure segon matrimoni amb Isabel Saranyó, dama de la reina. Ambdues esposes pertanyien a sengles llinatges notables de València; la primera era filla del susdit Riambau, senyor de Fornà; Isabel, de família de rang militar, filla de Pere Saranyó, cavaller, i de la seua muller, també Isabel de nom, el sobreviuria almenys deu anys, car consta que va testar, davant del notari Miquel Torrent, en data 16 de juliol de 1519 (San Petrillo 1944, 132).²⁷ Els dots que aportaren al matrimoni les dues successives mullers són indicatius del nivell social que era reconegut a Bernat; el d'Elionor es valorava en 35.000 sous, però el d'Isabel ja havia ascendit a 50.000.²⁸

Bernat Sorell, ja senyor de Xeldo, amb una renda censal suplementària de 4.000 sous, per donació *inter vivos* del seu oncle Tomàs, és el primer membre del llinatge que ascendia a l'estament militar. Tenia el camí preparat, ultra la seua riquesa i dominis senyorials, pels serveis prestats en la milícia als monarques pel seu pare Pere Sorell i per ell mateix; aportà a la guerra de la conquesta del regne de Granada deu homes armats, pagats per tres anys, i potser havia lluitat abans contra la sublevació de Catalunya.²⁹ Després de la seua promoció a la cavalleria pel rei Ferran II, fou investit de mans del governador del regne de València, Lluís de Cabanilles; no sabem la data certa del seu ascens, de què dóna notícia el mateix Esquerdo, però el gener de 1482 prengué part en una ambaixada municipal al rei, referit ja en els termes *mossén Bernat Sorell, cavaller* (Carreres Zacarés, II: 679-680), i seria convocat dins del braç militar a les corts generals de Tarassona de l'any 1484.³⁰

En canvi, pareix que el nostre pròcer va tenir una escassa participació en la política municipal, el contrari de Tomàs Sorell. Sols sabem que el setembre de 1503, en ocasió d'un assalt d'un estol de moros a Cullera el mes anterior, que barrejaren la vila i meteren foc a l'església, alarmat el Consell de la ciutat de València per l'excitació que el fet havia produït entre la població del regne, cristiana com sarraïna, foren creats dotze

²⁶ El testament comença: “Yo, en Thomàs Sorell, ciutadà de la ciutat de València, senyor dels lochs de Cheldo e Albalat, *olim* apellat d'En Codinachs...” Havia donat en vida el senyoriu de Xeldo al seu nebot Bernat, com especifica el mateix document, però en ocasió de testar l'havia fet retornar a la seua herència. Es troba registrat a APCCV, *Cristòfol Fabra*, 24.280, s. fol. Va dictar un codicil l'11 de novembre (*ibid.*). L'inventari dels béns es va efectuar els dies 24 de novembre del mateix any i 21 de gener del 1486 (APCCV, *Bartomeu de Càrries*, 20.431, s. fol.). Se n'ha publicat la part corresponent al castell d'Albalat (Rodrigo Lizondo 2009, 63-67).

²⁷ La filiació d'Isabel es declara en una època atorgada pel notari Bartomeu Càrries, com a procurador de sa mare homònima, “honorabilis Ysabelis, uxoris quondam magnifici Petri Saranyó, militis,” pel cobrament d'una renda censal carregada sobre el capítol de la catedral de València (ACV, *Protocols*, *Joan Esteve*, 3683, 4-juliol-1481).

²⁸ Per a Elionor de Cruïlles, cf. San Petrillo (1919, 92). El dot d'Isabel Saranyó es recull al testament del marit (*vid. infra* Apèndix documental, 1).

²⁹ Cal advertir que Esquerdo (186) el fa fill d'un Bernat Sorell inexistent, que hauria servit en la guerra del principat, notícia més apropiada per al nostre protagonista.

³⁰ Arxiu Municipal de València [AMV], *Processos de corts*, yy-26, s. fol.: “Bernardo Sorell... militibus.”

justícies de manera extraordinària, per tal d'assegurar la pau; n'era el primer mossén Bernat Sorell (Carreres Zacarés, II: 730).

El cavaller havia reunit els senyorijs jurisdiccionalis d'Albalat dels Sorells i de Sot de Ferrer, rebuts de l'herència del seu oncle, al que ja posseïa de Xeldo, i afegia als dominis territorials, relativament modestos –dos llogarets de mudèjars al terme de la ciutat de Sogorb i un lloc de cinquanta focs al terme general de València–, notables possessions en patrimoni immoble i renda censal que havia heretat de l'oncle Tomàs Sorell. Pel que fa a la propietat urbana, cal esmentar l'existència a la parròquia de Santa Caterina del carrer de Mossén Bernat Sorell –*in vico dicto de mossén Bernat Sorell*–, on devien situar-se no sols la cèlebre casa palau de la família, ans també d'altres propietats, entre elles una casa més petita annexionada a l'edifici i un forn de pa,³¹ a banda les situades en altres indrets. Alguns testimonis documentals indiquen que practicava el crèdit censalista; com a mostra servezca que, l'any 1500, dos personatges de les capes patrícies de la ciutat, Josué de Santfeliu, doctor en lleis, i el nobles Pere i Joan Sanoguera, ensems amb les mullers, quitaven o redimien sengles censals venuts l'any anterior a Bernat Sorell, el primer de 6.000 sous, el segon de 3.000.³² El mateix any, el dit Pere Sanoguera, juntament amb Acén Yasit, moro, síndic del lloc d'Alcàsser, cancel·laren un altre censal, pel mateix preu de 3.000 sous, que ara varen pagar a Baltasar Sorell, fill de Bernat.³³ Per una altra banda, no descurava incrementar la seua riquesa fundiària; així, el maig de 1508, comprà el domini útil de tres cafissades de terra campa i vinya de l'herència d'Úrsula Remolí, a la partida de les Coves del terme d'Albalat.³⁴

Va testar el 28 d'octubre de 1508, davant de Cristòfol Fabra, notari de la ciutat.³⁵ Era un testament hològraf, també dit tancat o *in scriptis*, lliurat escrit de la mà del testador al notari en presència de tres testimonis: una plica de paper lligada amb fil blanc i segellada amb el del cavaller, en cera vermella. Aquesta modalitat de testar, usada per la noblesa i la jerarquia eclesiàstica, permetia la preservació de les últimes voluntats en un total secret.³⁶

4. Les branques menors de la família

Cal observar que, a banda la línia principal, el llinatge enriquit i ennoblit que ens ocupa, la família Sorell, tot i que molt curta en parentel·la, comptava amb altres membres de condició inferior, que no s'havien beneficiat del progrés econòmic i social

³¹ El 13 de setembre de 1485, Tomàs Sorell havia comprat de Joan Sorell el domini útil d'un alberg veí del seu, “ad latus alterius hospitii dicti d'En Sorell,” subjecte a cens, que en aquest cas responia a la intenció d'eixamplar el casal familiar (APCCV, *Bartomeu de Càrries*, 20.431, s. fol.). Al testament de Tomàs és mencionada la casa, unida al palau i usada com a paller o graner: “la qual he mesclada ab la casa mia e tinch en aquella huy pallica” (APCCV, *Cristòfol Fabra*, 24.280, 22-maig-1485). Aquesta caseta deu correspondre al petit edifici triangular just darrere del palau, al carrer del Pou; al cantó del mateix carrer hi havia un forn, que sempre pertangué al patrimoni familiar (*vid.* plànol de la casa palau i hort a González Martí, 9). L'inventari *post mortem* de Tomàs Sorell detallava aquests immobles: “Ítem més, confessa haver atrobats en béns de la dita herència un alberch gran en lo qual lo dit deffunct mentres vivia stava e habitava, e en lo qual aquell morí e finà sos darrers dies, situat o posat en la parròquia de Sancta Catherina... lo qual affronta ab hun forn que stà al costat, lo qual és de la dita herència, e ab alberch d'en Francesch Gil, perayre, e ab carrera pública appellada lo carrer d'En Sorell, e de part detràs affronta ab una caseta de la dita herència” (APCCV, *Bartomeu de Càrries*, 20.431, 24-novembre-1485).

³² ARV, *Protocols, Francesc Soler*, 2.177, fols. 52r i 54r. En nom dels Sanoguera, satisféu la dita quantitat Joana de Taravan, vídua de Lluís de Santàngel, escrivà de ració del rei.

³³ *Ibid.*, fol. 58v, 10-juny-1500. Ho va pagar la mateixa vídua de Santàngel.

³⁴ ARV, *Protocols, Cristòfol Fabra*, 851, s. fol., 2-maig-1508.

³⁵ *Vid. infra* Apèndix documental, 1. Cf. San Petrillo (1956, 110).

³⁶ Sobre la tipologia dels testaments forals valencians, *vid.* Vicent Pons Alós.

d'aquella i romanien en els rengles de l'artesanat o les professions liberals, si no de capes més humils. Venim en coneixement d'aquells sobretot per les mencions o deixes que reben en els testaments de la línia major.

Al testament de Tomàs Sorell (1485) figura *Pere Sorell*, nebot seu, agraciat amb un censal de 60.000 sous de capital i 4.000 de renda anual; alhora, un segon nebot, misser *Nicolau Avellà*, doctor en lleis, constituït marmessor ensems amb Bernat Sorell, l'hereu universal, hi rebia el llegat d'una renda vitalícia de mil sous. En tercer lloc, Iolant, muller de *Joan Sorell*, d'ofici fuster, serventa del testador, fou beneficiada amb un censal de 3.000 sous, que produïa 10 lliures de renda, en agraïment, diu Tomàs, perquè “me ha servit en la mia malaltia.”³⁷ Aquell Joan Sorell, anomenat successivament *fusterius* al testament i codicil del nostre ciutadà, i després *laborator* o agricultor – potser per practicar ambdós treballs–, era fill de *Pere Sorell*, paraire, i la seua muller Sibília, el grau de parentiu dels quals amb Tomàs Sorell, bé que segur, no ens és conegut:³⁸ el 1503, el dit fuster venia a Martí Lopes, boter, uns albergs al mateix carrer de Mossén Sorell.³⁹

L'al·ludit Pere Sorell torna a aparèixer al testament de Bernat Sorell II (1508), cosí seu: li devia una suma superior a les 50 lliures, que li és condonada.⁴⁰ Un segon familiar, suposadament d'una línia col·lateral, és *Jaume Sorell*, també cognominat *Avellà* i, doncs, segurament parent pròxim del jurista d'aquest nom; havia de ser llavors un jove, car Bernat li dóna una casa amb hort al carrer de Renglons, prop del monestir de Sant Francesc, per a quan contraurà matrimoni canònic. Quaranta anys més tard, el 1546, coneixem un *Pere Sorell*, notari de València, que autoritza el testament del noble Melcior de Perellós,⁴¹ i que bé podia ser fill del Pere ja citat.

Un altre membre documentat de la família, de què no consta el parentiu precís, és *Joanot de Sorell*. Rebé un llegat testamentari de Baltasar Sorell –al seu codicil, atorgat el 28 de novembre de 1528⁴²– de 50 lliures, en concepte de subvenció per al matrimoni de les seues filles. El senyor d'Albalat li deixava també “lo statge e habitació” de la casa on vivia, que pertanyia a aquell.

5. El testament del cavaller vinculador. Anàlisi i assaig d'interpretació

Bernat Sorell, en les seues darreres voluntats, va establir un vincle amb els considerables béns que posseïa, el qual s'havia de transmetre als successors per via agnàtica; però, i això és la novetat, va posar la condició als hereus de no pretendre accedir a la jerarquia de noble, ans acontentar-se en l'estat de cavaller, ni tampoc fer ús del prenotat de *don*, propi d'aquell rang, amb l'advertiment que perdrien l'herència en cas de contravenir-hi (San Petrillo 1956).

Entorn d'aquesta disposició, veritablement insòlita i fet sense precedents en els annals de la noblesa valenciana, escrivia el baró de San Petrillo: “Aquellos ciudadanos de nuestro reino que, como los catalanes, tenían en más estima su ciudadanía que la nobleza aragonesa o castellana, según la frase del famoso Fivaller; que proclamaban soberbios: ‘*Lo Roy no'm fa; sóc ciutadà,*’ altivo lema... para testimoniar que el título de tal no se adquiriría por real merced sino por la inmemorialidad de la posesión desde todo tiempo conocido...” (San Petrillo 1941, 3). L'al·ludit Joan Fiveller (mort després de 1434), conseller segon de Barcelona l'any 1416, és el qui féu el gest llegendari de

³⁷ APCCV, *Cristòfol Fabra*, 24.280, s. fol., 22-maig-1485.

³⁸ ARV, *Protocols*, *Joan Sobrevero*, 2.162, 4-maig-1497.

³⁹ ACV, *Protocols*, *Jaume Esteve*, 3.688, 18-novembre-1503.

⁴⁰ *Vid. Apèndix*, 1.

⁴¹ ACV, perg. 8675, 25-setembre-1546.

⁴² APCCV, *Notal de Felip Martí el major*, 426.

reclamar al rei Ferran I el pagament del dret del vectigal, per les compres de carn a la ciutat destinada a la provisió de la taula règia, un disgust que s'ha suposat que fou causa de la mort del monarca poc més tard (Igalada, 1416). El ciutadà Fiveller va ser considerat per això com a símbol de les llibertats urbanes a la capital catalana.⁴³ Per descomptat que els hereus de Bernat Sorell no acompliren l'obligació del vincle *ad pedem litterae*, com ho comprovarem després.

Similar és el cas de Pere Pallarès, ciutadà de València. Pel seu testament, atorgat davant de Jaume Fontes i Tomàs Vives el 30 de juliol de 1551, i publicat el 10 de febrer de 1553, instituí un vincle en benefici de Vicent Anastasi Simó, nét seu, nascut del matrimoni de Jauma Pallarès, la seua filla, amb Bernat Simó, ciutadà i senyor de Burjassot (*vid.* San Petrillo 1944, 18-20). El vinculador prescriu, en la mateixa línia de Bernat Sorell, que els cridats a la seua herència “hagen de casar ab filles de ciutadans honrats de sa condició, e de allí en avall, e no ab cavallers, nobles, donzels, generosos, ni altra manera de estat major que ciutadà;” encara més, mana que els titulars del vincle “no puixen ser cavallers ne nobles, sinó *tantum* ciutadans, e de allí en avall, ni los fills e filles descendents de aquells *in infinitum et in perpetuum* puixen casar ab fills ne filles de cavallers nobles, sinó *tantum* ab ciutadans honrats, e de allí en avall.” Si contravinguessen el manament del testador, serien privats de l'herència sense remissió, i els correspondria solament “una dobla de or a cascun de aquells per part e per llegítima.”⁴⁴ Al segle següent, el 1664, Pere Pallarès, *olim* Josep Anastasi Simó, tercer nét del fundador, llavors menor d'edat, es veié obligat a acudir davant de la Reial Audiència de València a fi de sol·licitar l'exempció del precepte, per tal de poder casar-se amb persones nobles. La resolució de l'Audiència no ens és coneguda, però degué ser favorable a la petició, que argumentava, en defensa de l'excel·lència de la noblesa, que la prohibició de ser promoguts cavallers era “contra la pública utilidad... condición inhonesta,” i, igualment, la de contraure matrimoni amb nobles “no se debe guardar por ser torpe e impeditiva del matrimonio,” per a concloure que “en la era presente, aunque no fuesen torpes e inhonestas, dichas condiciones no deben observarse.”⁴⁵

Pere Pallarès justificava la prohibició imposada als hereus en la satisfacció amb la seua condició social o estatut de ciutadà, al seu parer la més idònia i desitjable, que volia que mantinguessen aquells sense les perilloses exigències d'un estat superior, per a la perpetuació del llinatge en els honorosos límits fundacionals. En les seues paraules, diu, “com a content de l'estat en què estich, i del que nostre Senyor me ha donat y acompanyat, haver volgut que també los meus hereus... se contenten de l'estat y condició per mi a aquells designat y demostrat, puix en aquell concorren totes les gràcies, privilegis y prerogatives que altre qualsevol estat *quantumcumque* major pot tenir, majorment que ab aquell se poden escusar de moltes coses que mudant de estat y condició no poden escusar, axí en lo modo de la vida de aquells com en la casa, com encara en la col·locació y matrimonis de fills y filles... e perseverant en dit estat, com a qualsevol persona sàbia convé, la vida de aquells serà més reposada, quieta e sosegada.”⁴⁶ Com pot advertir-se, s'hi agermana la sensata previsió d'impedir una

⁴³ *Gran Enciclopèdia Catalana*, s. v.

⁴⁴ *Vid.* l'al·legació jurídica: “Por don Vicente Salvador, curador de Pedro Pallarès, *olim* Joseph Anastasio Simó, successor en el maiorazgo instituido por Pedro Pallarès el antiguo, pidiendo le sean remitidas las condiciones assí de que dicho successor no sea caballero como de obligarle a que se case con hijas de ciudadanos, o de otra menor esfera,” Impreso en Valencia, por Gerónimo Vilagrassa, impresor de la ciudad... año 1665 (portada + 34 pàgs. + 7 fols.).

⁴⁵ *Por don Vicente Salvador, curador...*, p. 5. San Petrillo (1944, IV: 20) dóna, per error, com a sentència de la Reial Audiència el que és en realitat el raonament elevat per l'al·legació.

⁴⁶ *Por don Vicente Salvador, curador...*, pp. 1-4.

futura dissipació del patrimoni, per ambició imprudent d'una jerarquia més alta, amb un cert orgull “de classe” del ciutadà que no necessita canviar aquesta honorable condició. Un criteri molt adient per al patrici d'una gran ciutat medieval –*civis Romanus sum*–, però fora del temps al segle XVI en la monarquia hispànica de Felip II.

L'erudit baró de San Petrillo comenta davant d'una exigència tan peculiar: “dudamos en realidad ante este ejemplo, si más que demostrativo de humildad en los de arriba, indica soberbia en los de abajo, pero siempre patentiza el carácter esencialmente democrático del espíritu valenciano,” en una explicació que, sense mancar-li el fonament, simplifica massa les coses. És veritat que l'ideal cavalleresc, que és un principi estètic –seguim el raonament de Huizinga–, fet de fantasia i de sentiments elevats, però que pretén esdevenir moral, i, doncs, fonamentar-se sobre la pràctica de la pietat i de la virtut, es ressent, tanmateix, d'un defecte d'origen: “el nucli de l'ideal continua essent la supèrbia embellida;” i conclou el savi historiador holandès: “De la supèrbia estilitzada i sublimada ha nascut l'honor, que és el nord de la vida noble.” Esmenta per reforçar la seua tesi una reflexió sense concessions, segurament ben meditada, del cronista flamenc Georges Chastellain (+1475): “La gloire des princes pend en orgueil et en haut péril entreprendre; toutes principales puissances conviengnent en un point estroit qui se dit orgueil” (Huizinga, 104). Perquè, com també escriu finalment Huizinga, la noble aspiració aristocràtica de perfecció podia ser una façana encobridora d'unes realitats ben allunyades, dures i prosaiques (116). En diverses èpoques hi ha testimonis del judici negatiu que despertava en altres capes socials l'arrogància dels membres de l'estament militar; recordem ací el comentari agre de mossén Porcar en el seu dietari famós, datat d'un segle després, censurant la manca de respecte pel difunt que mostraren els cavallers en ocasió de l'ajusticiament d'un noble, l'any 1626: “...que cert paregué ésser gent indòmita, bàrbara y de poca consideració” (Porcar 2012, *FHV*, 50A i 50B, 2012, II, núm. 2096, p. 865).

Tornats a l'episodi que ens ocupa, pensem que l'explicació és cert que indicaria l'orgull del llinatge, del ciutadà Pallarès com abans del cavaller Sorell. Es negaven a renunciar al seu estatut social i jurídic, ni que fos per elevació a una dignitat superior; pactar matrimoni amb famílies de major llinatge hagués significat la pèrdua de la identitat del llinatge original del vinculador, que s'hagués dissolt dins d'aquell, i probablement es veuria obligat a canviar de cognom i d'armes heràldiques, per adoptar els més prestigiosos del cònjuge. També és lícit –i ben provat en Pallarès– entreveure-hi la cautela del vell burgés ennoblit Sorell envers l'aliança amb una família noble, mal acostumada sovint a despeses imprudents per sostenir el seu *estat*; eren conscients que el tren de vida superior a la seua condició social originària havia conduït mantes vegades, en un termini més o menys llarg, a la ruïna patrimonial dels llinatges, amenaça que maldaven previsorament per desviar. En darrer lloc, creiem segur veure en la base de tal actitud un escrúpol espiritual, la vanitat de les coses del món jutjada amb severitat, i no gaire coherent amb la biografia del testador mateix, a l'expectativa de la mort.

Al capdavant, ni l'un ni l'altre testaments foren obeïts; més encara, arribat el segle XIX, pels anys de l'abolició del règim senyorial, s'havia de produir una curiosíssima ironia de la història: el titular del vincle de Pallarès va rebre per herència de sa mare, extingida la línia directa, el vincle de Sorell. En la persona de Vicent Gil Dolz del Castellar Simó Salt de Pallarès Vilarasa i Torà, XIIe comte d'Albalat des del 1839, es va reunir l'heretatge del cavaller Sorell que prohibia als seus descendents fer-se nobles

amb el del ciutadà Pallarès que els vedava l'entrada a l'estament militar.⁴⁷

Els Sorell havien arribat a la cavalleria per la via de la riquesa, acumulada amb una afortunada dedicació a l'artesanat i el comerç. A València, el mateix que altres ciutats d'Europa meridional, els rengles de la noblesa no eren tancats, ans permetien l'ingrés de noblesa nova derivada del patriciat urbà, la política municipal i el servei a la Corona. Similar és la situació que comenta Keen, amb referència al nord d'Itàlia: "L'ambient a les ciutats de Llombardia i Toscana no impedia que els seus nobles fossen tan orgullosos i bel·licosos com la noblesa rural d'altres territoris, però va obrir les files de la noblesa, fins i tot més que en altres llocs, a individus que, sense posseir orígens aristocràtics al *contado*, havien prosperat en la vida urbana i el comerç" (Keen, 205).

Dos grans experts en la definició de la vida noble, el jurista Bartolo de Sassoferrato, autor del tractat *De insigniis et armis*, i Olivier de la Marche, cronista cortesà dels ducs de Borgonya i heraldista consumat, reclamaven unes condicions per a posseir la noblesa: el favor reial, professionalitat, riquesa i estil honorable de vida, virtut personal i ascendència aristocràtica (Keen, 209-2010). Mancats de l'últim requisit, ingressaven en la petita noblesa nous cavallers, com el nostre, que podien presentar almenys de dues generacions ençà la major part de les condicions estipulades; tenien la riquesa familiar, un tren de vida equiparable al dels cavallers de sang, si no superior, dots de virtut i generositat personals i, com a corollari, els serveis prestats, en algun noment, a la cosa pública, de govern o d'armes, mereixedors de la gràcia del monarca. No cal dir que, per a ascendir al rang de cavaller des del patriciat de les ciutats, la qualitat primordial és la riquesa; la màxima, més aviat càustica i sorneguera, d'un jurista, ho definia clarament: "La noblesa sense riquesa és com la fe sense obres" (Keen, 213). Perquè, *a sensu contrario*, l'empobriment, que moltes vegades era conseqüència d'una ànsia dispendiosa d'adquirir prestigi, superior a les rendes del patrimoni, es considerava causa d'exclusió de l'estament privilegiat.

Però, anem a examinar el testament de Bernat Sorell. El document es presenta en un text ben treballat, que havia estat escrit en un full de paper de mà del testador el 20 de juliol de 1506 al seu lloc d'Albalat. Per aquell temps, la salut del cavaller, que devia passar bé dels cinquanta anys, s'havia ressentit, i és molt possible que la consciència del perill de mort el persuadís a ordenar les últimes voluntats. El juny de 1505 patia de càlculs renals, possiblement afectat d'un còlic nefrític, "oprès e detengut de malaltia, ço és, de mal de pedra, de la qual és stat e stava molt conguoxat;" és el testimoni de l'esposa Isabel, que, atés "la gran lessió, congoxa, treball e peril" que passava el marit, va ofrenar una llàntia d'argent a la capella dels Sants metges Cosme i Damià del monestir de la Mercé.⁴⁸ Dos anys després d'escrit el testament, el 28 d'octubre de 1508, Bernat Sorell, malalt, "estant indispost," convocà Cristòfol Fabra, el notari acostumat d'ell, a la seua casa de València, i allí, en presència de tres testimonis, segons establia la llei foral, el va lliurar clos, lligat amb fil blanc i segellat amb el segell de les seues armes en cera vermella, al fedatari públic per tal que fos obert al temps de l'òbit i executat segons les seues disposicions. Foren testimonis a l'acte tres eclesiàstics, en consonància amb la pietat religiosa del cavaller, dos carmelites, el provincial, mestre Pere Estanya, i fra Nadal Llop, i el prevere Francesc Girbés, beneficiat de Santa Caterina, la seua parròquia. Bernat Sorell va traspasar el 31 de maig de 1510, i el mateix dia es va obrir i publicar el testament pel notari dipositari del document, el susdit Fabra, a la mateixa

⁴⁷ Arxiu Gil Dolz del Castellar, Rafelbunyol, sign. A-550, 113 fols. (actes de possessió del comtat per Vicent Gil Dolz i Torà, 24-26 d'agost de 1839); agraïm a D. Antonio González Gargallo les facilitats d'accés al seu arxiu familiar. Cf. San Petrillo (1919, 99-100)..

⁴⁸ APCCV, *Alfons d'Ayerve*, 1.289, 14-juny-1505.

casa del difunt. Analitzarem amb detall els seus diversos punts:

a. El testament, després de l'*encomanació de l'ànima* a Déu, la Verge Maria i sant Miquel, en la *part dispositiva*, designa els marmessors, els dos més pròxims parents, el seu gendre don Francesc de Fenollet, marit d'Isabet Sorell, i Baltasar Sorell, donzell, fill i hereu universal; tanmateix, no podrien actuar sinó de consell de la vídua, Isabel Saranyó i de Sorell. Tot seguit el testador ordena la seua sepultura a la capella familiar de Sant Mateu i Sant Genís, abans citada; disposa els sufragis, cent misses de rèquiem a l'església de Santa Caterina, i demana que assistesca als oficis fúnebres la confraria de Santa Maria de la Seu, a la qual pertany, amb el cerimonial propi i els confreres portant ciris blancs, com fan en els soterrars dels pobres necessitats; li seran pagades a aquesta onze lliures, i el romanent de les despeses es donarà als confreres pobres. Les exèquies se celebraran sense cap luxe, i veda expressament el cavaller als seus familiars que li porten robes de dol. Els deutes i injustícies que puguen justificar-se, mana que siguin pagats.

b.1. Les *clàusules de l'herència* contemplen en primer lloc el sosteniment de la vídua, a la qual manifesta un gran afecte marital, "la magnífica senyora e muller mia molt amada na Ysabel Saranyó": ultra la restitució del dot, estimat en 50.000 sous, i el creix, en 25.000 més, li assigna una renda anual de mil sous, producte d'un censal de 15.000 sous de capital. A açò afegeix una casa per a la seua habitació, enfront del palau de la família, els seus vestits, les joies del seu ús (manilles d'or, dos diamants engastats en sengles anells, una cadeneta i *verguetes* d'or), dos llits, quatre cofres i roba de taula, unes peces de vaixela d'argent (dos plats, dues escudelles i sis culleretes), i finalment un collar de perles i pedres precioses d'especial vàlua, "lo fil de les perles ab sos balayxos fins," vinculat al llinatge, que a la mort de la muller retornaran a l'herència del primogenit. Per al seu servei, li dóna una esclava canària, Leonor.

b.2. *Altres llegats*: a la filla Isabel –*Ysabet*–, li recorda haver-li donat per al seu matrimoni amb Francesc de Fenollet "bon dot," i, a més, 10.000 sous en moneda comptant, que mana acabar de pagar-li. Entén "que sien conten(t)s" amb això.

Als seus parents Pere Sorell i Jaume Sorell, àlies Avellà, els deixa els béns més amunt indicats.

Dos esclaus són recordats pel senyor: Nicolau és declarat franc després de la mort del testador, i Maria, de nació de canaris, serà igualment enfranquida després d'un servei de cinc anys a l'hereu; ben entés que, si ambdós volen seguir servint en la casa, hi seran mantinguts per tota la seua vida, considerats com si fossen lliures de natura.

b.3. Declara *hereu universal* el fill Baltasar Sorell, nascut del primer matrimoni amb Elionor de Cruïlles. Constitueix en cap d'ell un vincle que inclourà el palau amb tots els seus béns mobles i joies, el domini jurisdiccional del lloc d'Albalat dels Sorells, amb la casa castell i els monopolis, censos i drets senyoriais, i els censos del proper lloc de Meliana, annexos sempre a aquell senyoriu territorial: "la casa mia major de la ciutat de València, ab tots los mobles de aquella, ço és, argent, or y tapeceria, e perles, joyells, cadenes, collars; e més lo meu loch de Albalat, ab la casa e heretats de senyor, molí, carneria..., e ab tots los censos, luysmes e fadigues e totes les rendes a senyor pertanyents en lo dit loch. E més... los censos en cases e terres en lo loch de Meliana..."

Ultra això, li llega una renda de 10.000 sous censals. No menciona, tanmateix, el testament els petits senyorius de Sot de Ferrer i de Xeldo, que, massa apartats

geogràficament, havien estat alienats, segurament pel mateix Bernat: Sot va passar als cavallers Ferrer, i Xeldo al duc de Sogorb, com acredita la crònica de Viciania (Viciania, IV: fols. 69v i 133v.).⁴⁹

Aquesta massa de béns es vincula hereditàriament i indivisible al primogènit i els seus descendents directes mascles de major edat, amb l'establiment d'un règim rigorosament agnàtic. La resta dels béns de l'herència romandrà de lliure disposició, per a distribuir entre els fills menors i filles procreats de legítim matrimoni. Hom preveu que, no havent-hi fills mascles, heretarà el fill de la filla major, i si tampoc aquesta té successió masculina, el de la filla segon, i així per a les altres. Finalment, si no hi hagués descendència del primogènit, el vincle recaurà en Isabel Sorell i la seua línia, en la mateixa forma. Imposa la condició, *sine qua non*, que els hereus, en qualsevol cas, han de prendre el cognom de Sorell i les seues armes pures, sense mixtura amb altres blasons familiars.

Més insòlita és la següent condició imposada pel vinculador. El seu fill ni els hereus successius no podran ser creats nobles, ni dir-se nobles, de paraula ni per escrit, ni adoptar el tractament de *don* acostumat i propi d'aquesta jerarquia. Recordem les paraules del testament: "...vull e man que lo dit Baltasar Sorell, fill y hereu meu... e los successors de aquell, axí mascles com dones, no-s puixen alegrar de noblea ninguna, ni fer-se nobles ni nomenar-se nobles, de paraula ni en escrits, ni-s puguen dir 'don Tal' ni 'dona Tal', nomenant-se los propis noms ni cognoms de aquells o de aquelles..." I, en cas de no obeir aquest precepte, disposa categòricament que siguin desheretats, reduïts a l'única percepció d'una dobla per legítima: "...vull, ordene e mane que no haja part alguna dels béns de la mia herència, sinó sols una dobla per part e per legítima e per qualsevol dret que alias li pertanga..." El vincle passarà llavors als que tinguen millor dret després d'aquells.

b.4. *Altres disposicions piadoses* adoptà el testador. Bernat Sorell posseïa una *tapisseria* comprada a Flandes⁵⁰ per a l'ornament de la sala del seu palau, que era segons els testimonis escrits i gràfics àmplia i magnífica, coberta amb un teginat de gran vàlua, tal com apareix en pintures historicistes del segle XIX.⁵¹ Així mateix, guardava a la sagristia de la Seu –que tenia la funció subsidiària de caixa de seguretat de valors de la ciutat– una *diadema*. Ambdues valuoses peces ordena als seus descendents que siguin prestades al capítol, si les demana, per a l'ornament de la capella de la Mare de Déu de la Seu –la coneguda fins a hui com a església del Miracle, pertanyent a la confraria de Santa Maria– i de la imatge de la Mare de Déu d'Agost, el dia de la festa de la titular de

⁴⁹ Dels nous senyors, que ocuparen el càrrec de governador del regne en diverses ocasions, Sot prengué el nom de Sot de Ferrer (cf. Mateu Ibars, 242-243).

⁵⁰ Aquest tapís flamenc, o sèrie de tapissos, es va conservar almenys fins al temps del VIII comte, Vicent Torà i Felices (1777-1817), puix que és mencionat en la seua declaració d'hereu (San Petrillo 1919, 99). A la mort d'aquell, sense successió, els béns mobles del palau foren subhastats, entre els dies 1 i 20 de maig de 1817; llavors els inventaris de l'encant, coneguts per l'aclaridor estudi de Bernat Garcia Aparici no el mencionen. Tanmateix, això no implica la seua pèrdua en aquell període, d'on prové la ruïna de l'edifici, car no es podien alienar els béns vinculats, sinó sols els lliures.

⁵¹ Se'n conserven parts al Museu de Belles Arts de València. Desapareix amb l'incendi del palau el 1878. Cf. José M. Settler (242-243): "El artesonado del salón es precioso... En el friso del salón, entre la cornisa y el techo, con letras de madera dorada sobre fondo azul se lee: 'Qué fábrica pueden mis manos hacer que no faga curso según lo pasado.'" El Marqués de Cruïlles (II: 460-461) en fa una descripció superficial, tot i que sumament admirativa. Més precís és Teodor Llorente (II: 418-422). El Museu de Belles Arts exhibeix també el llenç decimonònic de Vicent Poleró, que representa el saló del palau. *Vid.* Iborra & Zaragoza Catalán (206), amb fotografies.

l'església metropolitana.⁵²

El senyor d'Albalat va dictar nous manaments en un codicil.⁵³ Fou atorgat a València el mateix dia de l'entrega del testament clos al notari Fabra, i autoritzat per aquest. Ha d'advertir-se que, tot i que ambdues escriptures porten idèntica data, el testament es va redactar dos anys abans, i el testador havia tingut lleure de pensar en altres coses per a la seues darreres voluntats. Fou obert i publicat el codicil el diumenge 2 de juny de 1510, tres dies després de l'òbit. En substància, és una relació detallada de sufragis i obres pies, que no havia hagut ocasió de prescriure en el testament, ensems amb certes precisions que s'afegeixen a les deixes familiars:

c.1. Ordena *celebrar 2.000 misses*, que es distribuïran en les parròquies i monestirs de la manera següent: a Santa Caterina Màrtir, parròquia pròpia, tres trentenaris de sant Amador,⁵⁴ i dos trentenaris a les restants onze parròquies urbanes de València; al monestir del Carme, de l'especial devoció del cavaller, cent misses, i dos trentenaris més a les cases religioses de la ciutat i les comarques centrals del regne: Sant Domènec, Sant Francesc, Sant Agustí, la Mercé, el Socors (agustins), Santa Maria de Jesús (franciscans observants), el Remei (trinitaris), Sant Onofre de Museros (al terme general de València, dels predicadors), l'Encarnació (monges carmelitanes), Santa Caterina de Siena (monges dominiques), el Sant Esperit de Morvedre (franciscans observants), Santa Maria de la Murta (jerònims) i el Corpus Christi de Llutxent (predicadors). Si no poden dir-se totes les misses, la quantitat que sobre s'aplicarà a la redempció de captius naturals de la ciutat, i, si no n'hi ha, del regne.

c.2. Llega dos ducats d'or a cadascun *bací dels pobres* de les parròquies de València.

c.3. Si s'obrarà un nou *retaula major* a l'església de Santa Caterina Màrtir, hi dóna 50 ducats d'or. En aquella època estava redecorant-se l'església en art del Renaixement, obres que no foren acabades fins el 1536.⁵⁵

c.4. Per a l'*església nova* del monestir de l'Encarnació, si es farà, deixa 4.000 sous. No estranya la cautela del testament, perquè la fundació carmelitana, del 1502, hagué de superar tot seguit un litigi amb les franciscanes del monestir de la Puritat.⁵⁶

d.1. A *Isabel Sorell*, filla seua, li disposa el cobrament dels 10.000 sous llegats en efectiu així: 100 lliures (2.000 sous) en moneda i sobre les pensions que deu el notari Joan del Port, i la resta a pagar pel primogènit Baltasar en el període de tres anys. Si mor sense descendència, la suma tornarà a l'hereu universal.

⁵² "...la tapiceria que yo he comprat y he fet venir de Flandes per a la mia sala de la casa de València... sia prestada cascun any per a ornar y empaliar la capella de la Verge Maria de la Seu... E vull e disponch que... puixen ornar e enbellir y enjoyar la diadema... en la dita festa de la Verge Maria de agost a sa bona devoció..." (Apèndix, 1).

⁵³ Vid. Apèndix, 2.

⁵⁴ Consistien en la celebració de trenta-tres misses en dies consecutius, a la mateixa església. Costum supersticiós, fou abolit a l'època moderna.

⁵⁵ Cf. Garín & Català (186-187). El retaula major va ser destruït per un incendi el 1584 (Teixidor 1895, I, pp. 316-317). La data 1548 de Català Gorgues és una errada d'impremta.

⁵⁶ La Puritat s'oposava a l'advocació original, de la *Concepció*, del nou monestir, per la qual raó fou canviada per la de l'Encarnació el 1503 (Teixidor 1895, II: 223-228). Note's que, segons recull el P. Teixidor, en la fundació va intervenir com a provincial dels carmelites fra Pere Estanya, que era un dels testimonis del testament i probablement amic de mossén Bernat.

d.2. A *Isabel Saranyó*, la vídua, li condona els diners que li té prestats. Extrema la seua afectuosa deferència: li lloga una mula negra del seu ús, amb les *angarilles* o seient de cavalcar, i, ultra això, els dolços –“les coses de confitures, axí de sucre com de mel”– que es guarden a la casa familiar.

6. L'elevació social del llinatge. Privilegi de noblesa i títol comtal

L'exigència de Bernat Sorell de romandre en l'estat de la cavalleria i renunciar als ascensos en l'escala de la noblesa no era viable en la societat estamental, on un cavaller ric havia de cercar traduir en influència política i relleu social la seua opulència material. De fet, l'hereu, Baltasar, va ser el primer a contradir el precepte patern. Per una altra banda, els gentilhomes volien cada vegada més honrar-se amb el prenotat de *don*, signe de noblesa, a qualsevol preu: l'erudit divuitesc Marc Antoni d'Orellana relata una notícia certament extravagant, que sembla treta d'una contalla de la tradició oral, de l'afany d'un cavaller Sorell per usar de tal prerrogativa.⁵⁷

L'ocasió de distingir-se en el servei públic l'oferí la revolta de la Germania. La inquietud del moment es va estendre a Albalat, que va ser objecte de la repressió posterior exercida contra els participants en el moviment. L'any 1525 el lloc, que comptava llavors cinquanta-vuit veïns, va ser castigat amb una composició pecuniària relativament moderada, de 120 ducats (*vid.* Vallés Borràs, 442). El senyor, que ja en la seua joventut havia retut serveis de cort, com a patge de l'infant Joan (San Petrillo 1919, 93), fill del rei Ferran II i Isabel, va seguir en la vida adulta el *cursus honorum* habitual dels notables ciutadans i la cavalleria urbana en el govern municipal; així, fou nomenat jurat pels cavallers i generosos el 1507 i el 1516 (Carreres Zacarés, 749 i 771), era justícia civil l'any 1521 (Carreres Zacarés, 789), i el 1526 mustassaf (Carreres Zacarés, 807), i en exercici de la seua jurisdicció a la ciutat fou víctima d'un enfrontament amb un grup d'agermanats i nafrat en el cap (Esquerdo, 187); prengué part després en la victoriosa batalla d'Almenara,⁵⁸ comandada pel duc de Sogorb, el 18 de juliol d'aquell mateix any. L'emperador Carles el va elevar al rang de la noblesa, per privilegi de 19 de maig de 1528, poc abans de la seua mort, esdevinguda el 3 de desembre (San Petrillo 1919, 93). Havia atorgat testament el mes anterior, davant del notari Felip Martí, “stant malalt e de greu malaltia en lo llit detengut.”⁵⁹

Potser per acatament de la prohibició paterna, i encara més per les conseqüències legals que poguessen recaure sobre l'herència, el nou noble no fa ostentació de la seua jerarquia en el testament –“...yo, Baltasar Sorell, cavaller, senyor del lloch de Albalat”–, però és un fet que la condició nobiliària es va perpetuar en la família sense impediments quant a la possessió del vincle de Sorell. Lluís, el fill i hereu de Baltasar, nascut del seu matrimoni amb la noble senyora Agnès d'Íxer i Lladró de Vilanova, figura en la matrícula dels nobles insaculats per a exercir els oficis de la Diputació del General: “don Loís Sorell..., don Luís Sorell...,”⁶⁰ i així successivament altres membres de la família per tot el segle XVII.

El llinatge arriba al cim de la seua rellevància social i política en la generació següent. Lluís Sorell va contraure matrimoni tres vegades: la primera amb Maria Carròs; la segona amb Àngela Sanoguera, ambdues unions sense successió; finalment,

⁵⁷ “Un ascendiente del Conde de Albalat, no pudiendo usar el *Don* por no tener privilegio como se requería para ello, tomó el arbitrio de graduarse de Doctor, y assí se firmaba *D.*, para que la *D.* entendiesen quería decir *Don*, y no *Doctor*” (Orellana, I: 543).

⁵⁸ És enregistrat entre els nobles i cavallers assentats a Almenara en l'exèrcit reial (Viciàna, fol. 155v.).

⁵⁹ El testament és del 28 de novembre (APCCV, *Felip Martí el major*, 426, s. fol.).

⁶⁰ ARV, *Reial Cancelleria*, 669, *Matrícula de nobles del General*, fols. 117v (any 1564) i 121r (any 1571).

en terceres núpcies, es va mullerar amb Elena Boïl, filla de Ramon Boïl, la qual li dugué l'important patrimoni territorial de la branca dels Boïl d'Arenós, els senyorijs de Bétera, Xilvella i Massanassa. El seu únic fill, Jaume Sorell i Boïl, havia d'heretar el vincle de Sorell el 1572, a la mort del pare, i l'heretatge de sa mare el 1612 (San Petrillo 1919, 94-95). Tanmateix, no va poder mantenir els senyorijs de Boïl; Gaspar de Rocafull i Boïl, comte d'Albatera, li posà plet, que guanyà, per sentència del Consell d'Aragó, el 12 de novembre de 1626 (Esquerdo, 190; Porcar, II: núm. 2900; Vich, 67).

Jaume Sorell, cavaller de l'hàbit de Calatrava, fou un aristòcrata acostumat a participar amb lluïment en actes públics, com les festes de bous a la plaça del Mercat,⁶¹ o les justes celebrades amb motiu de la vinguda de Felip III a València i Dénia el 1599.⁶² El mateix pot dir-se dels seus fills majors, Remigi i Lluís, que es complaïen d'intervenir en aquelles solemnes i perilloses curses de braus, honorades amb l'assistència del virrei i la virreina, els jurats de la ciutat i altres mandataris, segons replega puntual Pere Joan Porcar.⁶³ El dietari d'Àlvar i Diego de Vich fa memòria d'un episodi agosarat, en el fons prou innocent, on prengueren part els dos germans amb altres joves de la noblesa. La cova del Colom, a Paterna, es deia que amagava tresors, sota custòdia de personatges monstruosos: alguns ho havien vist, i el doctor Onofre Pellejà, catedràtic d'Astronomia de l'Estudi General i rector de Benavites, en donava testimoni presencial (!). Un grup d'amics, però, Manuel Bellví, Ramon Sans, els germans Sorell i altres, baixaren sense por a l'antre per demostrar la burla, el 12 de març de 1621. Tot havia estat idea dels guardians de la propera torre de la vila, que foren rellevats d'ordre del virrei, marquès de Tavera.⁶⁴

Jaume Sorell es va distinguir en el servei de la Corona, el mateix en la milícia que, al si de l'estament militar, en la política. Prestà servei d'armes en la repressió dels alçaments de moriscos de la Vall de Laguar i de Cortes de Pallars, i obtingué el grau de mestre de camp. En la vida política, optà per situar-se al costat de la monarquia habsburguesa. La primavera de 1599, en ocasió de la vinguda de Felip III a València per tal de jurar els Furs, a l'inici del regnat, i celebrar el seu matrimoni amb la reina Margarida, havia oferit el gran palau de la família a l'almirall de Castella, un magnat fastuós del seguici del monarca.⁶⁵ Degué mantenir relacions de certa proximitat amb el rei, puix que no pot considerar-se fortuït que aquest triàs Albalat per sojornar, de camí per anar a Saragossa; el 27 d'agost d'aquell any, el rei, ja de retorn, es va hostatjar amb

⁶¹ Així, el 21 de maig de 1607: "...don Jaume Zorell, señor de Albalat, volgué torear, y al primer encuentre lo bou li ferí lo cavall en la cuxa dreita, y era lo millor cavall de València... y tornà ab altre cavall que no era tan bo, y portava dos criats..." (Porcar, I: núm. 463).

⁶² "...en cuyas fiestas hizo demostración del afecto con que servía a sus Reyes, no faltando a los torneos... ostentando su valor con gran lucimiento en galas y libreas" (Esquerdo, 188).

⁶³ "...y hagué corro de bous en la plaça de Predicadors... Torecharen don Geroni Corella... grandíssim ginet... y lo fill segon de don Jaume Sorell, don Lluís. Feren-ho animosament" (26-juny-1617: Porcar, I: núm. 1414); "...torecharen don Juan Cabanelles, don Manuel Bellví, don Remigio y don Lluís Sorells. Desgarraren quatre toros..." (7-maig-1619: *ibid.*, I, núm. 1645); "...y hagué corro de bous... don Lluís Sorell torechà ab grandíssima destrea y féu-ho molt bé. Y-s veu ab perill ab lo bou y llansà mà a la espasa y-s dellirà sens nafra alguna..." (5-juliol-1622: *ibid.*, I, núm. 2169).

⁶⁴ "...se supo con certeza que en la cueva que llaman del Colom, junto a Paterna, o Manises, habían entrado 4 o 5 hombres... y llegados a una bóveda dicen vieron un negro espantoso que estava guardando dicha cueva, y con él otros dos hombres de formas horribles; y por el suelo grandes montones de monedas de oro y plata, y otras suertes de tesoros..." (Vich, 38-41). L'extravagant succeït ha estat recreat en forma de conte per F. Almela y Vives (91-95).

⁶⁵ Porcar dóna una opinió pèssima del comportament dels nobles de la cort: "...estos grans de castellans... tots los apossientos han enmerdad..." (I: núm. 110; canviem lleugerament la lliçó de l'ed. cit.).

la reina en Albalat,⁶⁶ al castell del senyor. L'endemà de matí, dissabte, hi va tenir audiència, acompanyat del seu ministre, el marquès de Dénia, per a rebre els estaments del regne, que l'havien demanada a l'efecte d'instar la convocatòria de corts; hi acudiren dos electes de cada braç, presidits pel canonge Maties Pallàs, delegat de l'arquebisbe, i entre ells anava Bernat Català de Valleriola, marquès de Nules, que relata l'entrevista amb el monarca en la seua *Autobiografia*.⁶⁷

La seua posició es féu palesa en el curs de les corts valencianes de 1626, celebrades a la vila aragonesa de Montsó —el que, de primer antuvi, ja era contrafur. Hi intervingueren amb el braç militar els seus fills Remigi i Lluís Sorell, prestant suport a la votació favorable del subsidi que demanava, amb coaccions, el ministre comte d'Olivares en nom del rei Felip IV, i que anava dirigit a la projectada *Unión de armas* dels estats de la Monarquia hispànica.⁶⁸ Una decisió que era considerada per l'opinió com a perjudicial per als interessos del regne.⁶⁹ El rei va crear comtes en ocasió d'aquestes corts, en premi de l'adhesió que havien prestat a les demandes de la monarquia, sis nobles valencians: Jaume Sorell, senyor d'Albalat, i els senyors d'Olocau, Agost, Gestalgar, Cirat i Albaterra (Porcar, II: núm. 2771, 830-831).⁷⁰ És significatiu de la situació social del moment, no gaire temps després de l'expulsió morisca, que, dels afavorits amb la mercé règia, la meitat, ço és, Sorell, Sans de Vilaragut (d'Olocau) i Rocafull (d'Albaterra), no havien demanat encara, dos anys passats, l'expedició per la Cancelleria reial del privilegi del títol del regne, i n'eren causa les dificultats econòmiques, “*por que pasan extrema necesidad,*” segons anota el dietari de Diego de Vich (127). De fet, el títol de comte d'Albalat concedit a favor de Jaume Sorell i Boil el 1626 no va ser signat per Felip IV fins al 19 de febrer de 1628, a Madrid.⁷¹ Els fills Remigi i Lluís foren igualment recompensats pel rei amb l'ingrés a l'orde de Calatrava poc després (1628-1629).⁷²

⁶⁶ “...Y anaren a dormir a Albalat de mossén Sorell, per anar a Çaragoça...” (Porcar, I: núm. 133). Tanmateix, és equivocació de mossén Porcar suposar que l'any 1621 el senyor d'Albalat ocupava el càrrec de governador del regne. El 2 d'abril d'aquell any, anota que la ciutat féu processó al convent de Sant Sebastià per la salut del rei moribund: “Anaven en la processó lo señor virey, enmig de dos jurats, y lo governador, don Jaume Sorell, y entre los segons jurats, y ab los tercercos lo bal·le...” (Porcar, I: núm. 1932). El portantveus de governador era realment el cavaller Jaume Ferrer: “...don Jayme Ferrer, cavallero del hábito de Santiago de la Spada... portante veses de general governador de la presente ciudad y reyno de Valencia...” (ARV, *Governació, Execucions*, 1530, any 1621, 9^a mà, fol. 1r).

⁶⁷ “...E axi nos fon donat orde que disapte a 27 [=28] de agost, ans de dinar, anasem al lloch de Albalat de mossen Sorell y alli ens donaria Sa Magestad audiència...” (Català de Valeriola, 71-72).

⁶⁸ Cf. Dámaso de Lario. Remigi i Lluís Sorell hi figuren signant les actes de l'assemblea (pp. 18 i 218).

⁶⁹ La unió d'armes significava que “el regne de València es comprometia a pagar un milió de lliures en el termini de quinze anys, cosa que equivalia, pràcticament, a suprimir les funcions legislatives de les corts” (Reglà, 207).

⁷⁰ Mossén Porcar li dedica un cèlebre, per àcid, comentari: “...lo senyor rey tingué·l sòlio a les desdichades Corts de Monçó als malaventurats... valencians. Y féu comtes a sis: al de Olocau, don Vil·laragut Sans; al de Albalat de mosén Sorell, don Jaume Sorell... Gran desgràcia de desdichades Corts per als molls valencians...” (Són de plànyer els errors de transcripció i de puntuació advertits en aquesta edició recent). El privilegi del títol de comte (*vid.* Apèndix, 3) expressa el reconeixement del rei per aquests serveis polítics, ultra els passats prestats en pau i en guerra per part dels membres de la família a la Corona, i recorda l'actuació dels dos fills del comte, Remigi i Lluís Sorell, en les sessions de les corts: “...atque curam et vigillantiam quibus nostris inservierunt don Remigijs et don Ludovicus Sorell et Boil, filii tui, in stamento militari curiarum per Nos incolis dicti regni in villa Montisoni celebratarum anno preterito millesimo sexcentesimo vicesimo sexto, ubi nostro regio servitio valde intenti et proclives actitarunt.”

⁷¹ ARV, *Real Justicia*, any 1733, llibre 13, fols. 164r-166v. (còpia de registre de l'original, hui desaparegut). *Vid.* Apèndix, 3.

⁷² *Vid.* Vignau i Uragón (159): Lluís (1628), Remigi (1629). No hi és, en canvi, Jaume Sorell.

Jaume Sorell va contraure matrimoni (1588) amb Francesca Despuig i Vallterra, filla del comte de la Vilanova; dels Despuig pervindria anys a venir (1647) al llinatge, per herència, la baronia d'Alcàntera, Beneixida i el Ràfol, a la Ribera de Xúquer, que romangué unida al comtat d'Albalat fins al segle XIX –contràriament, els llocs de Xeldo i de Sot s'havien venut abans, com ha quedat dit.⁷³ Al seu òbit el 1636, el succeí en el comtat, per mort del primogènit Remigi, el fill segon, Lluís Sorell, que havia servit a la Corona com a capità dels exèrcits de Flandes i d'Itàlia. Traspassà el 1545, i el comtat va passar a la seua filla Gerarda Sorell i Ribelles, no havent deixat descendència masculina. Crisant Sorell, germà del difunt, li va posar plet, atés que el vincle prescrivía la successió baronívola; el justícia civil de València sentencià en favor seu el 21 de març de 1645, i el litigi es va resoldre per la via del casament amb la neboda (San Petrillo 1919, 96-97).

Crisant Sorell i Vallterra, IV comte, marca un altre dels moments més rellevants de la història de la família. Va seguir la carrera militar, seguint la tradició del seu pare, i es distingí com a expert artiller en la fortificació d'Alacant el 1656, contra les amenaces de l'armada anglesa, quan ocupava el càrrec de governador militar de la plaça. Un memorial de Joan Baptista Palavesino, síndic de la ciutat, tramés pels jurats el 7 d'agost al rei Felip IV en sol·licitud de recursos per augmentar-hi les defenses, el considerava en termes de gran estima, congratulant-se que la Junta militar i el virrei del regne “enviasen por governador de las armas de aquella ciudad y territorio al dicho conde de Albalat, cuya persona supone en el arte militar lo que es notorio...” (vid. Orts i Bosch, 90-100) Es va unir en segones núpcies (1652), morta Gerarda Sorell, amb Francesca Roca, filla del noble Francesc Roca, cavaller de Montesa, que dugué al matrimoni l'insòlit dot de 10.000 lliures (San Petrillo 1919, 97).⁷⁴ Eren els Roca senyors del petit lloc de l'Atzúvia, a la Vall de Pego.⁷⁵ Aquest domini degué passar per herència llavors al patrimoni dels comtes, que sempre ostentaren al seu escut, junt amb les armes dels vincles de Sorell i de Despuig, el roc de Roca.

Segons escriu Josep Caruana, baró de San Petrillo, Crisant Sorell va ser nomenat virrei del regne de València per Felip IV, bé que apunta la reserva que no se sap si arribà a ocupar el càrrec.⁷⁶ Si la notícia fos exacta, el IV comte d'Albalat hagués portat el seu llinatge al cim del *cursus honorum* d'un noble d'aquell temps, considerada la circumstància que els monarques de la casa d'Àustria solien designar per al virregnat, per òbvies raons assimilacionistes i de conveniència política, senyors castellans de l'alta noblesa. És cert que l'erudit baró reconstruí la sèrie dels senyors d'Albalat sobre la base de la documentació de dos arxius familiars del tronc dels Sorell conservats aleshores, i no és lícit dubtar de la seua veracitat. Tanmateix, no ho hem pogut confirmar.⁷⁷

7. Senyals d'esgotament? L'extinció de la línia directa de Sorell (1726)

La línia directa té com a darrer representant Josep Francesc Sorell Despuig i Roca, nascut del segon matrimoni de Crisant Sorell, que va heretar els vincles per sentència del justícia civil de València de 12 de novembre de 1666 (San Petrillo 1919, 98). El V^é

⁷³ Sot pertanyia l'any 1627 a Lluís Ferrer, governador del regne en aquell període, i d'ell prengué el nom de Sot de Ferrer (cf. Mateu Ibars, 242-243).

⁷⁴ De la xifra, desmesurada, no dóna la font l'autor.

⁷⁵ Cf. Sanchis Sivera, 15, s. v. *Adzúbia*.

⁷⁶ San Petrillo (1919): “...elegido por su Majestad para el cargo de Virrey y Capitán General del Reino de Valencia,” i afegeix en nota: “No consta si llegó a ejercerlo.”

⁷⁷ No apareix el seu nom a Mateu Ibars. Llavors era habitual que el governador del regne regís interinament el càrrec de virrei en els intervals entre dos mandats triennals, però tampoc no consta tal conjectura.

comte d'Albalat, senyor d'Alcàntera i Beneixida i senyor de l'Atzúvia, professà com a cavaller de Montesa (Vignau i Uhagón, 350; donen la data d'ingrés de 1704 (?); cf. Ferran y Salvador, 243), i va escalar els graus de la jerarquia de l'orde, circumstància que degué determinar el seu celibat. El rei Carles II li va concedir una comanda dotada amb 1.500 escuts de renda,⁷⁸ i hi ocupà les dignitats de comanador de Perputxent i de comanador major.⁷⁹ D'aquest darrer càrrec es va poder possessionar el 1705, després de sostenir un plet amb Francisco Idiáquez y Borja, duc de Ciudad Real, que el pretenia igualment, en virtut de la concessió que n'havia fet a tots dos el monarca difunt (Cerdà i Ballester, 434-435). A la seua mort (1726), el comtat seria transmés per línia femenina a Josep Pasqual Torà i Sorell, fill de Joan Torà de Magarola, cavaller de Montesa, i d'Anna Maria Sorell, germana del comanador.⁸⁰

En la generació de Josep Sorell, la casa comtal presentava signes de fatiga, que, a falta de documentació directa probatòria, gosem atribuir al mateix ascens social i polític del llinatge. El V^é comte havia al·legat dificultats econòmiques per a impetrar del rei l'exempció de certa taxa en el cobrament de la renda o comanda atorgada, "*atento a la estrecheça de medios con que se halla.*"⁸¹ És versemblant que aquestes estretors fossen superades amb el temps, i concordaria amb això la consecució de la jurisdicció plena sobre el lloc d'Albalat, on els senyors posseïren, des del segle XIV, la jurisdicció alfonsina o baixa. El 1696 Carles II emeté el privilegi corresponent, això és, de la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, amb el mer i mixt imperi, a favor del comte i dels seus successors.⁸²

És lícit interrogar-nos si no s'havien complert, al capdavant, els molt probables temors del vinculador Bernat Sorell II en el seu testament de 1508. ¿Es devien les dificultats materials de la família, ja observades a l'època de Jaume Sorell i Boil, com ha estat dit, al tren de vida creixent i dispendiós, a l'ostentació de bons cavalls, lliures i criats en jocs i festes, tant per atraure's la benevolència de la casa reial com per estendre el prestigi del llinatge, a les exigències de representació de càrrecs oficials, tal com el de governador d'una plaça, que possiblement no devien ser ben cobertes pels emoluments públics? La resposta ha de ser, d'acord amb els indicis senyalats, afirmativa. Al mateix segle XVII, els comtes varen efectuar obres de modernització al castell-palau medieval d'Albalat dels Sorells, encara que d'un abast limitat: sobre elevar les quatre torres cantoneres, que ornaren al gust herreria, i cobrir de teulada les terrasses fortificades; no en tenim documentació, però responien sens dubte a la intenció d'ajustar la casa senyorial al nou *status* familiar (Rodrigo Lizondo, 42).

Certament, la crisi general, agreujada pels efectes demogràfics i econòmics de l'expulsió dels moriscos, havia afectat també, en la generalitat del regne, el cobrament regular de les pensions dels censals (Reglà, III: 136-138), una de les bases més fortes

⁷⁸ La gràcia reial és de data 23 de setembre de 1679, i disposa, mentre que no rebrà la possessió de la comanda, donada en expectativa, l'assignació d'una renda perpètua de 612.000 maravedis anuals sobre les alcabales de Madrid, com mana la carta executòria del rei, dada a la cort el 7 de març de 1680 i signada pels membres del Consejo de Hacienda (original en 5 fols. de pergamí, col. de l'autor).

⁷⁹ A la capella del Roser de l'església del monestir de Sant Domingo de València, que fou l'enterrament de la família –en substitució de l'antiga de l'església de Santa Caterina– des de l'any 1514, quan Baltasar Sorell n'adquirí el patronat, hi havia una inscripció posada pel comanador, en aquests termes: "Esta capilla y sepultura es de la ilustríssima familia de Sorell de tiempo immemorial... Reedificose en los del décimo señor, 4 conde de Albalat Dn. Joseph Francisco Sorel Despuig Roca y Valterra, señor de el lugar de la Adzubia, caballero gran cruz de la orden de Nuestra Señora de Montesa, su comendador mayor y de el valle de Perpuchent. Año 1717" (Fr. Teixidor 1949-1952, II: 83).

⁸⁰ Salazar y Castro, *Árboles genealógicos de familias del reino de Valencia*, cit., fol. 142v.

⁸¹ Carta executòria de Carles II cit., fol. 3r.

⁸² La certificació del privilegi és a l'ARV, *Vària*, lligalls, caixa 5, núm. 18.

del patrimoni dels Sorell, com ha estat dit, i no sabem en quin grau pogué perjudicar això l'estabilitat econòmica de la casa. El fet és que la busca de vies alternatives d'obtenció de renda, a banda les patrimonials, per part de Crisant Sorell (la milícia, encara que el seu caràcter originari de fadrister, abans de la mort inesperada de l'hereu, seria prou per a explicar-ho), i sobretot de Josep Sorell (l'entrada en la jerarquia d'un orde militar), resulta significativa. Més si li afegim la circumstància que el seu nebot i hereu, Josep Pasqual Torà i Sorell Despuig i Roca, cavaller de Montesa, VIe comte, va exercir la professió de jurista, amb el càrrec d'oïdor o magistrat de la Reial Audiència de València (San Petrillo 1919, 97-98).⁸³ D'alguna manera, i almenys en el termini d'aquestes tres generacions, la noblesa senyorial esdevenia noblesa de servei.

* * *

El llinatge Sorell, que treia l'origen d'un ric ciutadà del segle XIV, va arribar al cim del seu prestigi al XVII, i alhora sembla haver trobat llavors el sostre de les seues possibilitats d'ascens. Altres famílies de la petita i mitjana noblesa buscaven preservar un estatut social més o menys afeblit amb aliances matrimonials beneficioses, però aquest recurs no pareix advertir-se en la nostra. De fet, als segles XVIII i XIX, els comtes d'Albalat no exercirien ja un paper públic d'un relleu similar al de l'època precedent.

València, 14 d'octubre de 2013.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

1506, juliol 20. Albalat dels Sorells.

1508, octubre 28. València.

Testament hològraf de Bernat Sorell, cavaller, senyor d'Albalat, lliurat clos i segellat al notari Cristòfol Fabra en data 28 d'octubre de 1508, a València. És publicat el 31 de maig de 1510, també a la ciutat de València.

ARV, *Protocols*, Cristòfol Fabra, 851, fols. 244v-259r.

Die sabbati intitulata .XXVIII.^a octobris anno predicto .M.^o quingentesimo octavo.

In nomine domini nostri Iesu Christi et eius alme genitricis Virginis Marie, Amen. Noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo octavo, die vero sabbati intitulata vicesima octava octobris, constituíit personalmente lo magnífich mossén Bernad Sorell, cavaller, habitador de la ciutat de València, senyor del loch de Albalat, vulgarment dit de Mossén Sorell, en la dita ciutat de València, dins la casa de aquell, e convocat a mi, Christòfol Fabra, notari, e los reverent mestre Pere Estanya, mestre en sacra theologia, provincial de l'orde de la Verge Maria del Carme, e venerables frare Nadal Lop, frare del dit orde, e mossén Francesch Girbés, prevere,

⁸³ San Petrillo assegura que "falleció soltero," cosa inexacta. Josep Pasqual Torà i Sorell fou casat amb Lluïsa Julià i Boil, sense descendència, i traspassà l'any 1752 (Arxiu Gil Dolz del Castellar, Rafelbunyol, lligall *Genealogia de Sorell*, i *Catàleg de S. Garcia Llopis*, A-438).

beneficiat en la església parroquial de la gloriouosa Senta Catherina Màrtir de la dita ciutat de València, testimonis per aquell demanats e preguats, estant indispost, emperò estant en son bon seny, entegra e manifesta paraula e acostumada memòria, en presència dels sobredits testimonis mès, posà e realment⁸⁴ // liurà en mà e poder de mi, dit Christòfol Fabra, notari, una pliqua de paper de forma de full, closa ab fil blanch e sagellada ab lo sagell de les sues armes en sera vermella empremtat, dins la qual pliqua de paper desús designada, posada e liurada en poder e mans de mi, dit Christòfol Fabra, notari, lo dit magnífich mossén Bernad Sorell, presents los dits testimonis, dix que era continuat e escrit lo seu últim e derrer testament e darrera voluntat de aquell, per aquest fet ordenat e escrit de sa pròpria mà, e que aquella dita pliqua de paper, hon era escrit lo dit últim testament de aquell, liurava e havia per liurat en poder e mà de mi, dit Christòfol Fabra, notari, en presència dels dits testimonis, perquè après òbit de aquell, a instància e requisició de marmessors en lo dit testament escrits, o a instància e requisició de qualsevol altra persona qui sia o puixa ésser interés, per mi, dit notari, aquella dita pliqua sia desclosa e uberta, e lo testament e última voluntat del dit magnífich mossén Bernad Sorell, dins aquella continuat e escrit, sia publicat com a derrer testament e darrera voluntat per aquell fet en poder de mi, dit notari, e per mi rebut, com de present lo dit magnífich mossén Bernad Sorell, testador desús dit, dix, fehia e ordenava de sos béns en son derrer testament, presents los dits testimonis, en poder de mi, // dit notari, segons dins la dita pliqua de paper és continuat e escrit, preguant los dits testimonis, los quals dixeren que conixien bé lo dit magnífich testador, fossen testimonis, com per aquell fosen convocats, demanats e preguats, en lo dit seu derrer testament, lo qual volia valer per dret de derrer testament, e o de derrers codicills o darrera voluntat de aquell, o per la millor via, forma e manera que de fur, rahó e justícia valer puixa, requerint per mi, dit notari, fos feta e rebuda carta pública, axí com fon rebuda.

Les quals coses foren fetes en la ciutat de València, en la casa del dessús dit magnífich testador, los sobredits vint-y-huytén dia del mes de octubre de l'any de la nativitat de nostre Senyor mil cinch-cents e huyt dessús kalendats.

Se-(*signe*)-nyal del dit magnífich mossén Bernad Sorell, testador dessús dit, qui les dites coses atorguà e fermà.

Presents foren per testimonis, a les dites coses apellats e pregats, los sobredits reverent mestre Pere Estanya, mestre en sacra theologia, de l'orde de la Verge Maria del Carme e provincial del dit orde, venerable frare Nadal Lop, prevere,⁸⁵ del mateix orde, e mossén Francesch Girbés, prevere, beneficiat en la església parrochial de Senta Catherina Màrtir de la dita ciutat // de València, los quals, interrogats si conexien lo dit magnífich testador, tots dixeren que sí, molt bé, e yo, dit Christòfol Fabra, notari, tenia molta notícia ab lo sobredit magnífich testador.

Postmodum vero, die veneris intitulata tricesima prima et ultima mensis madii anni millessimi quingentesimi decimi, que fon lo dia de l'òbit del dit magnífich testador,⁸⁶ a instància e requesta e postulació del magnífich⁸⁷ en Baltasar Sorell, donzell, habitador de la ciutat de València, fill del dessús dit magnífich mossén Bernad Sorell, cavaller,

⁸⁴ Segueix un bifoli amb una certificació del justícia civil de València, del 27-juny-1588, referent al lliurament de trasllats de documents d'aquesta herència.

⁸⁵ preve a l'orig.

⁸⁶ que fon lo dia... testador, interlineat.

⁸⁷ del magnífich, interlineat.

testador dessus dit, personalment constituït en la dita ciutat de València, en la casa e habitació hon lo dit magnífich mossén Bernad Sorell, com vivia, solia estar e habitar e finí sos derrés dies, en presència del magnífich en Johan Pasquer, ciutadà, justícia de la ciutat de València en lo civil, e de molts altres magnífichs senyors, la dessus dita pliqua de paper closa e segellada, segons dessus en lo precedent acte és dit e contengut, fon uberta e desclosa per mi, Christòfol Fabra, notari, ciutadà de la dita ciutat de València, en poder del qual fon atrobada, e la qual desclosa e uberta, com dessus és dit, fon per mi, dit Christòfol Fabra, notari, lesta e publicuada de la primera línia fins a la derrera, la continència e disposició de la qual és del sèrie e tenor // *immediate* següents:

“Iesus Christus, de Maria filius.

En nom de la sancta⁸⁸ Trinitat, Pare, Fill e Sant Esperit, hun Déu tot poderós, e de la glorioussa Verge Maria, mare de Déu e advocada dels pecadors. Com en tot temps tot hom savi deja pensar en la mort e provehir al que és de sa voluntat que après la mort sua se degua fer e seguir, hon yo, Bernad Sorell, cavaller, per gràcia de nostre senyor Déus sà de cors e de pensa, considerant ma edat y lo que dessus és dit de tenir ses coses ordenades és gran repòs e consolació de la ànima, ab los presents scrits faç e ordene lo meu derrer testament e la mia derrera voluntat, suplicant la magestat divina me faça dispondre segons la sua voluntat.

Iesus. E per ço, ans de totes coses, acomanant la mia ànima en mans de nostre senyor Déu Jesús, salvador nostre, e de la gloriosa Mare sua, e del príncep e arcàngel sant Miquel, e de tots los sants e santes de la cort celestial, elegesch en marmessors e executadors de la mia ànima e cors a les coses ordenades per mi e per obs de aquella dexades, ço és, al noble don Francisco de Fenollet, gendre e fill, e a Baltasar Sorell, fill meu e de la magnífica na Elionor de Cruylles, primera muller mia, los quals no puguen fer deguna cosa sinó ab e de consell de la molt magnífica seny-//ora na Ysabel de Saranyó e de Sorell, muller mia, als quals do licència e facultat e plen poder de pendre per sa pròpria auctoritat, ocupar, vendre e alienar tants de mos béns quants sien mester per accomplir les coses desús per mi ordenades e scrites, sens sperar ni demanar licència de jutge ni de alguna altra persona, e açò sens dan o⁸⁹ peril algú d'èls e de lurs béns.

Enaprès, elegesch la sepultura al meu cors en la església parrochial de Santa Catherina de la ciutat de València, de la qual yo só parroquià, en la mia capella, per los meus antecessors instituhida sots la invocació dels gloriosos Sant Matheu e Sant Genís,⁹⁰ en la qual església de Sancta Catherina e per los capellans de aquella se diguen en lo mateix dia e los dies après cent misses de rèquiem, ab oferta e candel·les, com en les altres esglésies, parròquies e monestirs, nostre Senyor donant-me sanitat, yo u faré. E per quant yo só confrare de la confraria de la Verge Maria de la Seu de la ciutat de València, vull que aquella hi sia, la jornada que concordaran, en la dessus dita església de Sancta Katerina, y·s digua la missa com se acostuma fer per cascun confrare, sens ninguna pompa ni serimònia, sinó sols la confraria, ab los ciris blancs que la dita confraria acostuma fer a les persones de // necessitat; e vull, fetes les dites coses, per les faltes e negligències que yo he fetes en no servir la glorioussa Verge Maria com só

⁸⁸ *sancta*, corregit damunt de *sanctíssima*.

⁸⁹ *o*, manca a l'orig.

⁹⁰ La capella havia estat fundada el 28 de març de 1433, amb acta autoritzada pel notari Ambròs Alegret, per Bernat Sorell I, avi del cavaller. *Vid. supra* nota 16.

obligat, vull e man sien donades onze lliures a la dita confraria, e, paguades les despeses acostumades per lo prior e majorals, axí ecclesiàstichs com seculars, e no sens aquells, sia partit la restant quantitat en confreres pobres.

Enaprés, mane, vull e ordone que degú, ni home ni dona, sots la ira e indignació de nostre senyor Déu e de la gloriosa Mare sua, no-s vista ni porte senyal de dol degú, e enant atorgue tot poder als desús dits meus marmessors que no u puguen fer, e pregue molt a la senyora ma muller que de açò me vulla complaure, com yo sia ben cert que més que los altres se dolrà de ma absència, e com a persona virtuosa se conforma ab lo voluntat divina, com siam nats per a fenhir a-quella glòria de paradís, e totes les altres coses sien pompes e vanitat de aquest món, les quals són en deservir de nostre Senyor.

E més, vull e man que tots mos torts e injúries sien paguats e satisfets, aquells emperò als quals apparrà yo ésser obligat ab carta o albarà o altra legítima prova, for de ànima en açò benignament observat.

Venint enaprés, yo confesse tenir en la casa mia la dot que-m portà la magnífica⁹¹ // senyora e muller mia molt amada na Ysabel Saranyó, la qual fon cinquanta mília *solidos*, los quals vull li sien restituhits en aquells mateixos censals e propietats que-m foren portats y en aquells mateixos preus los quals estan en ésser, excepto dos censals que fehia la vila de Borriana, los quals són estats quitats, e los quals yo confesse haver pres los preus, e vull e man que li sien paguats en contans de les pensions a mi degudes, si e segons me són estats portats, com appar ab les cartes nubcials fetes entre la dita senyora e mi, rebudes per lo honorable e discret en Berthomeu de Càrries, notari, les quals són en forma en la casa mia. E lo que-s mostra en les dites cartes, a compliment als desús dits cinquanta mília *solidos*, haver-ne portat de contans, vull y man que tantost li sien donats e paguats, fent confessió e cautela de aquells o de ço que rebrà. E com ab les cartes nubcials rebudes per lo dessús dit notari yo haja promés a la dita senyora e muller mia augment per núbcies, ço és, vint-e-cinch mília *solidos*, dich vint-e-cinch mília *solidos*, de creix e augment, vull e man que de mos censals li sia consignada tanta pensió quanta corespon a la propietat dels dits vint-y-cinch mília *solidos*, a rahó de quinze mília // *solidos* per miller, açò si e segons los furs del present regne. E més, dexe a la dita muller mia, per lo amor e molts bons serveixs que fins así de ella he agut, li lexe mil *solidos* de renda tots ayns, tant quant durarà la vida de aquella tan solament, los quals mil *solidos* vull li sien consignats per lo desús escrit hereu meu en⁹² hu o en dos de mos censals, en forma que tots anys ella reba mil *solidos* cascun any; e, après obte de aquella dita senyora o muller mia, tornen en béns de la mia herència, axí la propietat dels dits mil *solidos*, que és quinze mília *solidos*, com encara la propietat dels dits vint-y-cinch mília *solidos* de creix e augment tornen en béns de la mia herència, ab los vincles e condicions en aquella appossats.

E més, leixe a la dita senyora e muller mia, de la vida de aquella, una casa la qual està davant la casa hon yo habite, en la ciutat de València, per a aquella estar e habitar si volrà; y, on no y vulla estar, no puxa dexar ni logar a degú, sinó que serà de mon hereu y de la herència de aquell, ab los vincles en aquella aposats; axí mateix, après obte de aquella, sia e vinga en los béns de la mia herència com dessús és dit. E més, deixe a la dita senyora e muller mia totes les robes de // vestir de la sua persona, axí de lli com de

⁹¹ Al marge esquerre: *Tradita copia a la senyora.*

⁹² *en*, interlineat.

llana, de seda com de drap, e les manilles de or, e dos diamans en dos anells que ella porta, e altres verguetes⁹³ de or, e li deixe una cadeneta ab una patena de or que alcunes vegades yo portava. Adés, li deixe un lit de posts ab sos matalaffas, en⁹⁴ lo qual ella e yo dormíem en la casa de València, e més dos parells de lançols, dos flaçades, una vànova, un parell de coixins ab ses cubertes e un cortinatge del dit lit, lo que ella volrà; tot lo dessus dit és de la cambra ahon ella e yo dormim, de la cambra del menjador. E més, li dexe lo lit de la recambra junt ab la dessus dita cambra, ab ses posts, matalaffas, flaçada, vànova e un parell de lançols, coixins, e més la fusta de quatre cóffrens buits, ab ses claus, que estan en la dita recambra, e més sis tovalles de les que acostúman de menjar, e una dotzena de draps de boqua, sis tovalloles, totes de la roba feta en casa, e més dos plats, dos escudelles e sis culleretes de argent de les que·s serveixen tots dies e(n) menjar. E més, vull que de sa vida tinga en son poder lo fil de les perles ab sos balayxos fins, les quals vull li sien acomanades a compte e a pes, les quals, après òbit de aquella, tornen e sien en béns de la mia herència, segons per mi serà ordenat avant. // E de totes les altres sobredites coses aquella usufructue tota sa vida, e, après òbit de aquella, aquelles dites coses tals quals seran, o los preus de aquelles, si vendre algunes coses volrà, haja a deixar a·lgú de mos néts o nétes, aquells o aquelles que ella volrà e eligirà, exceptat, com dessus és dit, lo fil de les perles ab tots los balayxos fins tornen e sien en béns de la mia herència, com davall serà especificat. E més, li deixe una esclava de nasió de canaris, apellada Leonor, la qual vull puixa vendre, alienar e fer a ses pròpies voluntats.

E com yo haja constituhit e donat a ma filla Ysabet, ab cartes de capítols matrimoniales rebuts per lo honrat et discret en Christòfol Fabra, notari, e haja, axí a la dita ma filla com a don Francisquo Fenollet, marit de aquella, los haja (*sic*) donat bon dot, e ultra la dot los he donat deu mília *solidos* de contans, los quals, si en vida mia no·ls he paguat, vull e man que, venint lo temps que yo·ls he promés pagar, li sien paguats de contans, e que sien contens de ço que per mi és estat fet.

E més vull e man que, com en lo libre antich dels censos del magnífich en Thomàs Sorell, honcle meu, en cartes huytanta-set, se mostre un compte fet entre mon cosí en Pere Sorell e mi, dit Bernad // Sorell, fet fins en l'any noranta-set *inclusive*, per lo qual se mostra, ab albarà de la sua mà, verificar lo dit compte, e·ll ésser-me deutor de cinquanta lliures tretze *solidos* deu diners, dic .L. lliures .XIII. *solidos* .X. diners, fins aquella jornada, segons se mostra ab albarà de la sua mà, vull e mane que lo dit albarà sia cancel·lat, e li deixe les dites cinquanta lliures tretze *solidos* deu diners del dit compte, e li deixe totes les quantitats⁹⁵ que sumarien los anys *immediate* següents, a rahó de vint lliures any, que dites quantitats sien de ell e no li sia per la dita rahó res demanat ni feta qüestió deguna, ans vull que aquelles per entregue sien del dit en Pere Sorell, cosí meu; e aquell, que pregue a nostre senyor Déu per mi.

E, com yo haja comprat un ort e casa al carrer de Rul·lons per la cort civil, ab certes affrontacions, a cens de cinquanta *solidos* a un benifet en la Seu de València, los quals dits cinquanta *solidos* se poden luir e quitar per preu de cinquanta lliures, segons consta ab actes públichs, lo qual alberch e ort, après obte meu, vull e man que los logués del dit ort e casa, paguat lo que·s respon, sia partit per mitat entre lo dessus dit en Pere Sorell,

⁹³ *vergutes* a l'orig.

⁹⁴ *en*, interlineat.

⁹⁵ *quantitas* a l'orig.

cosí meu, e Jaume Sorell, *alias* Avellà. E vull que, quant lo dit Jaume Sorell se case en faç de sancta mare Església, sia la // dita casa e ort del dit Jaume Sorell e sia tengut pagar lo cens de aquella, e puga testar en sos fills legítims e de legítim matrimoni nats e procreats; e lo dit Jaume Sorell, quant que quant morrà sens fills legítims e naturals e de legítim matrimoni nats e procreats, e o descendens de aquells legítims e naturals, com és dit damunt, vull e man que la dita casa e ort sia de mon cosí en Pere Sorell, lo qual, morint quant que quant sens fills legítims e naturals e procrehats de legítim matrimoni, torne lo dit ort e casa en béns de la mia herència, ab les condicions e vincles en aquella aposats.

E més, vull e man que Nicholau, catiu meu, sia franch de tota servitut, com si no fos estat catiu, lo qual, si servirà bé e lealment e sens fer frau ne mal en la casa de mon hereu, que sia sostengut de menjar, calsar e vestir tant quant durarà la vida de aquell.

Adés, deixe a Maria, esclava mia, de nació de canaris, que haja de servir cinch anys a mon hereu bé e lealment y sens frau, comptadors del dia de la mia fi en avant, e après dels dits cinch anys sia franca e deliure de tota servitut, com si en dingu temps aquella no fos estada captiva; e si aquella, // après dels dits cinch anys, volrà aturar en la casa a servir de mon hereu, a aquella sia donat vestir e calsat e cent *solidos* cascun any, tant quant hi estarà y no més.

Tots los altres béns meus⁹⁶ mobles e immobles, deutes, drets e accions a mi pertanyents e pertanyer podents e devents, lunny o prop, ara o en esdevenidor, per qualsevol títol, causa, manera o rahó, faç e instituhixch hereu universal en tots mos béns e de la herència mia a Baltasar Sorell, fill meu legítim e natural e de la magnífica na Elionor Cruyllles, primera muller mia, ab vincle emperò e condició que quant que quant lo dit fill meu morrà, sobrevivint-li a d'aquell fills mascles de legítim matrimoni nats e procrehats, vull que lo major en temps haja la casa mia major de la ciutat de València, ab tots los mobles de aquella, ço és, argent, or y tapeceria, e perles, joyells, cadenes, collars, e més lo meu loch de Albalat, ab la casa e heretats de senyor, molí, carnereria, ab tots los mobles e monicions de aquella, e ab tots los censos, luýsmes e fadigues e rendes a senyor pertanyents en lo dit loch. E més, li deixe los censos, fadigues e luýsmes que yo possehixch en cases e terres en lo // loch de Meliana. E més, li deixe deu mília *solidos* censals rendals e annuals dels millors censals que yo tinch en la mia herència. Los quals dits béns vull que lo dit fill major tinga ab vincle e condició que, morint ab fills mascles o altres descendens mascles, lo major de aquells en temps haja e tinga entregament los dessus dits béns per mi al dit nét meu e major jaquits, com ma voluntat e intenció sia que los dits béns sien conservats entegrament, sens disminució alguna de legítima, falcídia o trabel·liànica⁹⁷ o altre qualsevol dret, en lo dit nét meu o decendent de aquell mascle, prefferint en aquells dits béns los majors de edat als menors successivament, mentres néts e descendents mascles hi haurà.

E més, vull e man que, dels altres béns rechahents en la mia herència, lo dessus dit fill meu y hereu puixa repartir entre los altres fills de aquell mascles, legítims e naturals e de legítim matrimoni nats e procrehats los altres dits béns, per aquelles parts o porcions que aquell volrà y elegirà a coneguda sua, ab vincle e condició, emperò, que lo

⁹⁶ Al marge: *Tradita copia carte herentie*. I poques línies més avall: *e còpia*.

⁹⁷ La falcídia i la trebel·liànica eren el dret de l'hereu de percebre una quarta dels béns de l'herència quan es trobava gravada amb deixes o amb un fideicomís, respectivament.

dit fill meu no puixa vendre ne alienar los dits béns meus, mas que haja de conservar aquells per als dits fills mascles de aquell e néts meus, enaxí que, morint // qualsevol de aquells sens fills o decendens, la part de aquells torne als altres germans o desendents de aquell que sobreviurà entregament, segons dessús és dit. E més, vull que, dels dits béns dels quals yo ab lo present meu testament done facultat al dit fill meu de repartir entre sos fills, vull que lo dit fill y hereu meu tinga facultat de pendre de aquells per a dotar la filla o filles que aquell volrà y elegirà, legítimes e naturals y de legítim matrimoni nades e procrehades, tans quants volrà, puix, emperò, no exsedesqua la quantitat de cascuna de aquelles de quaranta-cinch mília *solidos*; emperò, a la major, si a ell, dit fill meu, li parrà e volia, pugue'n pendre suma de sexanta mília *solidos*, e no més, dels dits béns meus, ab aquelles condicions e vincles que al dit fill e hereu meu li parrà.

E més, vull e man que, si al dit fill meu y hereu no sobreviuran fills mascles, lo que a Déu no plàcia, ni altres desendents mascles per línea masculina, en tal cas vull e man que tots los dits béns meus entregament e segons dessús és dit, tornen e vinguen al fill major de la filla major de dies del dit mon fill e néta mia, e, si aquell moria sens fills mascles, al fill mascle e major de la segona filla de aquell, e vull que se seguesqua en les altres filles // següents. Los quals dits fills de les dites nétes mies vull que hajen de pendre lo meu cognom de Sorell e fer les mies armes, sens mixtura alguna, sots la qual condició, e no en altra manera, vull que hajen la herència mia. E més, vull que, si lo dit fill y hereu meu morrà quant que quant sens fills mascles, lo que a Déu no plàcia, e les dites nétes mies e filles de aquell morien quant que quant sens fills mascles o filles o decendents de aquelles, en tal cas vull que los béns, drets e accions meus e herència mia tornen e vinguen entregament e sens disminució alguna, segons dessús és dit, a ma filla Ysabet Sorell, si viva serà, e, si aquella no serà viva, als fills e filles o néts o nétes decendents de aquella legítims e naturals e de legítim matrimoni nats e procrehats, preferint los mascles a les fembres e los majors als menors; vull, emperò, que aquell qui serà mon hereu haja de pendre lo meu nom de Sorell e fer les mies armes, axí com damunt és dit, e no en altra manera.

E vull e man que la tapeceria que yo he comprat y he fet venir de Flandes per a la mia sala de la casa de València, si aquella serà amprada, sia prestada cascun any per a ornar y empaliar la capella de la Verge Maria de la Seu // de la ciutat de València en la festa de la gloriosa Asumpsió de la Verge Maria de agost; e vull e man que aquella dita tapeceria no sia prestada per los meus successors en dinguna altra part, perquè aquella sia conservada.

E vull e disponch que los meus successors puixen ornar e enbellir y enjoyar la diadema que és en la secrestia de la Seu, la qual fon acomanada per mi, ab acte rebut per lo honrat e discret en Berthomeu de Càrries, notari, sots cert kalandarii, la qual puixen enjoyar cascun any en la dita festa de la Verge Maria de agost a sa bona devoció e voluntat; ahon pregue molt a tots los successors tinguen en bona devoció la dita festa, perquè sien endreçats e deliuras de molts mals per migà de la gloriosa Verge Maria.

E més, vull e man que lo dit Baltasar Sorell,⁹⁸ fill y hereu meu *primo loco* instituhit, e los successors de aquell, axí mascles com dones, no-s puixen alegrar de noblea ninguna, ni fer-se nobles ni nomenar-se nobles, ni de paraula ni en escrits, ni-s puguen dir 'don Tal' ni 'dona Tal', nomenant-se los propis noms ni cognoms de aquells o de

⁹⁸ *Sorell*, interlineat.

aquelles. E si per aquells o aquelles serà fet lo contrari, vull, ordene e mane que no haja part alguna⁹⁹ // dels béns de la mia herència, sinó sols una dobla per part e per legítima e per qualsevol dret que *alias* li pertangua ni pertànyer-li puixa en mos béns, e la part de aquell, si home és, o de aquella, si és dona, sia de aquell o de aquella que après major serà dels meus substituhits, axí per via de herència com per via de leguats, axí en los mascles com en les dones, y en hun mateix grau vull que los mascles presehesquen a les dones. Y vull que la dita condició sia axí mateix en ma filla Ysabet y en sos fills e filles e successors de aquells o de aquelles decendents, e-n tots sia observat lo que dessús per mi és ordenat e dispost.

Aquest és lo meu derrer testament e darrera voluntat mia, lo qual vull valer per dret de derrer testament e darrera voluntat mia, o per dret de derrers codicils, e per aquella millor via, forma e manera que mills de justícia, fur e rahó valer puixa.

Lo qual yo, dessús dit Bernad Sorell, cavaller, he scrit de la mia pròpria mà e sagellat del sagell de les mies pròpies armes, e clos en lo meu loch de Albalat, a vint dies del mes de joliol, any mil cinch-//-cents e sis. *Deo gratias. Iesus Christus, de Maria filius* (creu).”

E lest e publicat lo dessús insert testament del dit magnífich mossén Bernad Sorell, cavaller, lo sobredit magnífich Baltasar Sorell, donzell, fill del sobredit magnífich testador, *estatum* dix e respòs que, per honor e reverència de nostre senyor Déu Jesuchrist, amor e obligació que tenia e té al sobredit magnífich deffunt e testador, acceptava e accepta lo càrrech de la dita marmessoria, e, no-res-menys, accepta la herència e tot lo que per lo dit testament li pertany, ab benefici de inventari, protestant que vol e entén fer aquell.

Presentes foren per testimonis a les propdites coses los magnífichs mossén Miquel Yherònim de Aguilar, mossén Guillem Ramon Almenara, cavallers, en Luýs Gerònim Alpicat, ciutadà, micer Jusué de Sentfeliu, doctor en cascun dret, e l'honorable e discret en Bertran B(i)ves, notari, habitants de la ciutat dessús dita de València.

2

1508, octubre 28. València.

Codicil atorgat per Bernat Sorell, cavaller, afegit al seu testament de la mateixa data.

És publicat el 2 de juny del 1510, també a València.

ARV, *Protocols*, Cristòfol Fabra, 851.

Dicta die sabbati .XXVIII.^a octobris anno predicto .M.^oD.^o octavo.

Com a casquí sia lícit e permés, ans e après confecció de testament,¹⁰⁰ fer e ordenar sos codicils, per ço, nostre senyor Déu invocat, en lo nom del qual a tots e sengles actes e consells deu ésser procehit e enantat, yo, Bernad Sorell, cavaller, habitador de la ciutat de València, estant indispost, emperò en mon bon seny, entrega e manifesta paraula e acostumada memòria, recordant-me haver fet testament en poder del notari dejurs escrit, e haver liurat e mes aquell en poder del dit notari en lo dia de huy, poch ans de la

⁹⁹ *alguna*, corregit damunt de *neguna*.

¹⁰⁰ Al marge: *In forma traditum, com lo testament.*

confecció del present, e vulla al dit meu testament ajustar, per ço, ab lo present meu derrer codecil, vull, man, disponch e ordén que, per sufragi de la ànima mia, sien dites e celebrades dos mília mises, celebradores en los lochs, esglésies e monestirs per mi immediadament designadors.

Primo, en la església parrochial de madona Sancta Catherina Màrtir de la present ciutat de València, sien celebrats tres trentenaris // de sent Amador, et per los preveres de aquella.

Ítem, en cascuna de les restans onze parròquies de la dita present ciutat de València, sien dits e celebrats dos trentenaris de sent Amador, e per los preveres de aquelles.

Ítem, en lo monestir del Carme de la dita ciutat, sien celebrades cent mises per los preveres de aquell.

Ítem, en lo monestir de Sent Domingo e o de Prehicadors, sien celebrats dos trentenaris de sent Amador, e per los preveres de aquell.

Ítem, en lo monestir de Sent Francesch de la dita ciutat, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de Sent Augustí, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de la Mercé, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir del Socors, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de la Verge Maria de Jesús, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de Sant Onoffre, del terme de Museros, altres dos trentenaris.

Ítem, al Remey, e o en lo monestir del Remey, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de la Incarnació, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de Sancta Katerina de Sena, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir del Sanct Esperit, del terme de Morvedre, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de la Murta, altres dos trentenaris.

Ítem, en lo monestir de Luchent, altres dos trentenaris. // Tots, segons és dessús dit, de sent Amador e per los preveres dels dits monestirs celebradors.

E dites o celebrades les dessús resitades mises, si restarà alguna per dir e o fallirà al nombre de les dites dos mília misses, per fer caritat, del que fallirà al dit nombre de les dites dos mília misses, la tal quantitat sia distribuhida, erogada e donada en redempció de catius christians de poder de infels, naturals de la dita ciutat de València, e, en defecte de aquells, a altres catius naturals del regne de la dita ciutat.

Ítem, do e leix dos ducats de or a cascun bací de pobres de les dites dotze parròquies de la dita ciutat de València.

Ítem, do e leix e vull e man que, portant-se a effecte la obra del retaule major de la dita església parrochial de Santa Katerina la Màrtir, sien donats per mon hereu cinquanta ducats de or, per fer pagament a la primera terça.

Ítem, vull e man que, tota ora¹⁰¹ que-s celebrarà la església major que-s diu se ha de fer en lo monestir de la Incarnació¹⁰² e o Concepció de la ciutat de València, sien donats per ajutori de la dita obra quatre mília *solidos*.

Ítem, do e leix a na Ysabet Sorell, filla mia legítima e natural e de la magnífica na Elionor de Cruylles, *quondam*, primera muller mia, deu mília *solidos* reals de València,

¹⁰¹ *oro* a l'orig.

¹⁰² Al marge: *Tradita copia dicto monasterio*.

en esta forma // e manera, ço és, que li deixe e done aquelles cent lliures de la dita moneda axí en propietat com en pensions degudes, les quals deu lo honorable e discret en Johan del Port, notari, ab carta rebuda per lo honorable e discret en Miquel Torrent, notari, sots cert kalandari, e lo compliment per als dits deu mília *solidos* vull e man li sia pagat per lo hereu meu dins temps¹⁰³ de tres anys, contadors après lo òbit meu. E lo dit leguat faç sots tal vincle e condició que, morint la dita filla mia quant que quant sens fills legítims e naturals e de legítim matrimoni per còpula carnal procrehats e nats, los dits deu mília *solidos* tornen entregament, sens diminució ne difalcasió alguna de legítima, trabel·liàniqua, falcídia ne altre dret algú, a l'hereu meu e o als successors de aquell.

E com yo haja dispost en lo dit meu testament, a esguart de la magnífica na Ysabel Saranyó, muller mia, e haja prestat a aquella algunes quantitats de peccúnies, ab lo present faç leguat a aquella de aquelles dites peccúnies, e no vull que sien restituhides per aquella. Ítem més, do e leix a la dita senyora muller mia la mula negra en la qual aquella acostuma cavalcar, ab sa albardilla e o angarilles ab les quals acostuma de cavalcar¹⁰⁴ en la dita mula. E més, // vull e man que les coses de confitures, axí de sucre com de mel, sien de la dita magnífica senyora muller mia, e de aquelles li faç leguat. Tot lo restant en lo dit meu derrer testament contengut, y al present no contrari, vull e man sia e reste en sa força e valor.

Aquest és lo meu derrer codecil e o darrera voluntat mia, lo qual vull valer per dret de derrer codecil e darrera voluntat mia, e o per aquella millor via, forma e manera que mils de justícia, fur e rahó valer puixa.

La qual cosa fon feta en la ciutat de València, en lo dia de dissabte que-s comptava lo vint-e-huytén dia del mes de octubre de l'any de la nativitat de nostre senyor Déu¹⁰⁵ mil cinch-cents e huyt.

Se-(*signe*)-nyal de mi, Bernad Sorell, codicil·lant dessus dit, qui lo dit codicil atorgue e ferme.

Present foren per testimonis a la confecció del dit codicil, appellats e preguats, los reverent mestre Pere Estanya, mestre en sacra theologia, venerable frare Nadal Lop, de l'orde de la Verge Maria del Carme, e venerable mossén Francesch Girbés, prevere, beneficiat en la església parrochial de Santa Catherina de la dita ciutat. Interrogats si conexien lo dit magnífich codicil·lant, tots dixeren que sí, molt bé. E yo, Christòfol Fabra, notari, tenia molta notícia ab lo dit magnífich codicil·lant.

Enaprès, en lo dia de diumenge¹⁰⁶ que-s comptava lo segon dia del mes de juny de l'any mil cinch-cents e deu, que fon lo tercer dia après mort del dit magnífich codicil·lant, lo sobredit codicil fon per mi, Christòfol Fabra, notari, rebedor de aquell, ab veu clara e intel·ligible, lest e publicat de la primera línea fins a la darrera, a instància e requisició del magnífich en Baltasar Sorell, donzell, fill e hereu del dit magnífich codicil·lant, dins la casa e habitació de aquell, e en la qual lo sobredit magnífich

¹⁰³ *temps*, interlineat.

¹⁰⁴ *cavlcav* a l'orig.

¹⁰⁵ *Déu*, interlineat.

¹⁰⁶ *diumenge*, corr. damunt de *divendres*.

codicil·lant solia estar e habitar com vivia e finí sos derrés dies. E lest e publicat, lo sobredit magnífich en Baltasar Sorell dix e respòs que ell és content de tot lo que lo sobredit magnífich codicil·lant ha dispost e ordenat en¹⁰⁷ e ab lo sobredit codicil, e és prompte complir la voluntat de aquell.

Presentes foren per testimonis a les propdites coses los magnífichs micer Eximén Pérez Figuerola, doctor en cascun dret, mossén Miquel Gerònim Aguilar, cavaller, e venerable mossén Francesch Girbés, prevere, testimonis del dessus dit codicil, habitants de la dita ciutat de València.

3

1628, febrer 19. Madrid.

Erecció del comtat d'Albalat pel rei Felip III (IV a Castella) a favor de Jaume Sorell i Boil, cavaller de Calatrava i mestre de camp. Còpia registrada al llibre de Reial Justícia a sol·licitud de Josep Pasqual Torà i Sorell, cavaller de Montesa i oïdor de la Reial Audiència de València, VIe comte, l'any 1733.

ARV, *Real Justicia*, any 1733, llibre 13, fols. 164r-166v. Còpia autèntica de l'original en pergami, desaparegut.

Juan Bautista Navarro, escrivano, en nombre del señor don frey Joseph Pasqual Torán y Sorell, cavallero de la orden de Montesa, conde de Albalat, oydor civil de esta Real Audiencia, paresco ante V(uestra) M(erced) y como más aya lugar en derecho digo: que para la conservación de los derechos de dicha mi parte conviene se registre en el libro de la Real Justicia de esta ciudad el real título y merced de Conde de Albalat que concedió Su Magestad a don Jayme Sorell y Buil, antecesor de dicha mi parte, fecho en Madrid en 19 de febrero 1628, que original y auténtico en forma exhibo para el efecto.

Pido y suplico a V(uestra) M(erced) mande dar su auto para que la persona que tiene a su cargo dicho libro de la Real Justicia, satisfecho de sus derechos, registre dicho instrumento en el referido libro, me restituya el original y libre los traslados que se pidieren auténticos en forma. Que es justicia que pido, y juro en forma y para ello ésta.- Juan Bautista Navarro (*rubricat*).

Auto.- Como se pide: lo mandó el señor doctor don Agustín de Valdenoches y Muñós, abogado de los Reales Consejos,¹⁰⁸ /f. 164v/ y alcalde mayor por Su Magestad en esta ciudad de Valencia, en ella a dos de diziembre del año mil setecientos treinta y tres, y lo firmó.- Doctor Valdenoches.- Ante mí, Martín Agustín de Attucha (*rubricats*).

Don Domingo Pérez de Arévalo, theniente de registrador mayor y general de la Real Audiencia y Real Justicia de esta ciudad de Valencia, a cuyo cargo está el libro del registro de dicha Real Justicia, en cumplimiento al auto que antecede, passo a registrar en dicho libro el real título que expresa el pedimiento de la buelta que original se me exhibió para el efecto, y su tenor a la letra es qual sigue:

“Nos, Philippus, Dei gratia rex Castellae, Aragonum, Legionis, utriusque Siciliae, Hierusalem, Portugalliae, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Navarrae, Granatae, Toleti,

¹⁰⁷ en, interlineat.

¹⁰⁸ de los Reales Consejos, repetit a l'original.

Valentiae, Galeciae, Maioricarum, Hispalis, Sardiniae, Cordubae, Corcicae, Murtiae, Giennis, Algarbis, Algecirae, Gibraltaris, insullarum Canariae, nec Indiarum Orientalium et Occidentalium insullarum ac terrae firmae maris Oceani, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Mediolani, Athenarum et Neopatriae, comes Abspurgii, Flandriae, Tirolis, Barchinonae, Rosilionis et Ceritaniae, marchio Oristani et comes Goceani.

Convenit regia maiestas eos ad sublimiorem dignitatis gradum attollere quos, tum antecessorum fides et gloria, tum etiam ipsorum merita et servitia, apud eum gratos et benevolos reddunt, sic enim benemeritarum virtus magis elucescat ac illorum exemplo omnes ad principum exaltationem inflamantur. Quapropter, memoria recollentes constantissimam fidem et devotionem quam erga Nos statumque nostrum semper geristi tu, nobilis et dilecte noster don Iacobe Sorell et Boÿl, miles ordinis et militiae de Calatrava, prefati nostri Valentiae regni oriunde, cuius esse dicitur oppidum de Albalat, /f. 165r/ in dicto regno, atque tribune, vulgo *maese de campo*, militum unius partis¹⁰⁹ militiae dicti regni, grataque et accepta servitia per maiores tuos retroactis temporibus nostrae regiae coronae, tam pacis quam belli, prestita et impensa, atque curam et vigillantiam quibus nostris inservierunt don Remigius et don Ludovicus Sorell et Boÿl, filii tui, in stamento militari curiarum per Nos incolis dicti regni in villa Montisoni celebratarum anno preterito millesimo sexcentesimo vigesimo sexto, ubi nostro regio servitio valde intenti et proclives actitarunt.

Considerantes simul antiquitatem et splendorem familiae tuae de Sorell et Boÿl, necnon etiam virtutes egregias animi, singulares et eximias dotes aliaque insignia ornamenta quibus te praeditum esse accepimus, merito inducti sumus te, dictum don Iacobum Sorell et Boÿl, titullo comitis de Albalat et honore decorare.

Tenore igitur presentis nostrae chartae, cunctis futuris temporibus firmiter valliturae, motu prop(ri)o et ex nostra certa scientia, deliberate et consulto ac de gratia spetiali, oppidum seu locum de Albalat atque illius districtum et territorium quod tu, ut asseris, legitimis titulis in predicto nostro Valentiae regno possides, nihilo addito nihiloque remoto, in comitatum creamus, extollimus, erigimus et illustramus, teque, eundem don Iacobum Sorell et Boÿl, et tuos in eodem legitimos succesores, comites predicti oppidi seu loci de Albalat facimus, constituimus, deputamus et ordinamus, et ad comitatus titulum, dignitatem et honorem enaltimus et promovemus, comitesque de Albalat dicimus, appellamus et nominamus, tituloque, honore et dignitate comitis insignimus, nobilitamus et decoramus, ita quod post ha(n)c tu, dictus don Iacobus Sorell et Boÿl, et dicti tui in eodem oppido et loco legitimi succesores, comites de Albalat dici, appellari, nominari, intitulari et subscribi positus et valeatis, ac pro talibus et ut tales ab universis et singulis cuiuscumque conditionis, praheminentiae, status et dignitatis existentibus haberi, teneri, reputari, tractari et honorari, ac a nobis et ipsis huiusmodi dignitatem, gradum et locum tibi et eis perpetuo observari, volumus et iubemus.

Decernentes et volentes ut deinceps tam tu quam ipsi omnibus et singulis gratiis, privilegiis, praecedentiis, praerogativis, iuribus, dignitatibus, favoribus, immunitatibus, honoribus, prahementiis, libertatibus et exemptionibus uti, frui et gaudere positus, valeatis et debeatis quibus caeteri comites in praefato nostro Valentiae regno ac alibi de iure, foro, constitutione, usu et consuetudine aut alias quomodocumque melius et

¹⁰⁹ Lectura dubtosa.

plenius utuntur, potiuntur et gaudent, utique, frui et gaudere quovis modo possunt et debent et soliti sunt, ac etiam in celebrationibus generalium curiarum seu parlamentorum et in congregationibus titularum seu baronum dicti regni per Nos et successores nostros /f. 165v/ reges Aragonum, aut locumtenentem generalem nostrum qui nunc est et pro tempore fuerit, aut praesidem in eodem regno, faciendis, tanquam comites de Albalat vocari, tractari et honorari debeatis. Volentes et expresse decernentes quod huiusmodi nostra gratia, concessio et decoratio sit et debeat tibi, eidem don Iacobo Sorell et Boÿl, et tuis in dicto oppido seu loco de Albalat legitimis successoribus, perpetuo stabilis, realis, valida atque firma, nullumque, in iudicio vel extra, sentiat dubietatis obiectum, defectus, incomodum aut noxae cuiuslibet alterius detrimentum, sed in suo semper robore et firmitate persistat, fidelitate tamen nostra et successorum nostrorum regum Aragonum, et aliis iuribus nobis et nostrae regiae curiae debitis et pertinentibus in dicto oppido seu loco de Albalat et eius districtu et aliis semper salvis.

Quapropter, universis et singulis predictorum regnorum, dominiorum et terrarumstrarum viceregibus, locumtenentibus et capitaneis generalibus, genentibusque vices nostri generalis gubernatoris seu id officium regentibus, necnon admodum illustribus ducibus, marchionibus, comitibus, vicecomitibus, baronibus, nobiles, militibus et generosis personis, et aliis quibuscumque officialibus et subditis nostris, quacumque auctoritate, officio, iurisdictione et praheminentia fungentibus et functuris ubivis in omnibus regnis et ditione nostra constitutis et constituhendis, presentibus et futuris, dicimus, precipimus et iubemus, ad incursum nostrae regiae indignationis et irae, poenaeque florenorum auri Aragonum decem mille, nostris regiis inferendorum aerariis, quatenus privilegium nostrum huiusmodi et omnia et singula desuper contenta tibi, dicto don Iacobo Sorell et Boÿl, succesoribusque tuis praedictis in eodem comitatu, perpetuo teneant firmiter et observent tenerique et inviolabiliter observari faciant per quoscumque, et non contrafaciant vel veniant aut alliquem contrafacere vel venire permittant, ratione aliqua sive causa, si officiales et subditi nostri praedicti gratiam nostram charam habent ac praeter irae et indignationis nostrae incursum poenam praepositam cuppiunt evitare.

Volumus autem et expresse iubemus quod, antequam hoc privilegio utaris, illud in officio secretarii nostri regentis Gratiarum praesentare teneatis, ut ibidem praemisorum /f. 166r/ ratio sumatur de quibus per annotationem dicti secretarii in eodem factam constat, quod si predicta intra quadrimestre a die dattae presentis non adimpleveris, persona vel personis ad quam seu quas predictorum executio specte[t] dicimus et praecipimus quatenus huiusmodi gratiam non admitant, quia eam nullius roboris esse declaramus.

In cuius rei testimonium praesentem fieri iussimus, nostra regia bulla aurea impendenti munitam. Dattis in oppido nostro Madriti, die decimo nono mensis februarii anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo vigesimo octavo, regnorumque nostrorum octavo.- *Yo el Rey.*

Vidit marchio praeses.- Vidit dux thesaurarius generalis.- Vidit don Salvator Fontanet, regens.- Vidit don Franciscus de Castelví, regens.- Vidit Navarro de Arroyta, regens.- Vidit Pueyo, regens.- Vidit don Franciscus Leó, regens.- Vidit don Franciscus Vico, regens.- Vidit don Nicolaus Mensa, pro conservatore generali.

Dominus rex mandavit mihi, don Nicolao Menza.

Visa per marchionem praesidem, ducem thesaurarium generalem, don Salvatorem

Fontanet, don Franciscum de Castelví, Navarro de Arroyta, Pueyo, don Franciscum Leó et don Franciscum Vico, regentes cancellariam, et me, pro conservatore generali.

Título de Conde en persona de don Jayme Sorell y Bojl sobre el lugar de Albalat, en el reyno de Valencia.- Consultado.

In Diversorum Valentiae, l(ibro) LXXXVIII.

Pro iure registri, solvit tres mille tercentos solidos.- P(etrus) Navarro, locumthenens protonotarii.”

Saqué esta copia y registro de dicho real título, que original, escrito en pergamino, restituhí a la parte que le exhibió. Fecho este registro Valencia, diciembre dos de mil /f. 166v/ setecientos y treinta y tres años.- Theniente de registrador mayor, don Domingo Pérez de Arévalo (*rubricat*).

Obres citades

- Almela y Vives, F. *Voces que llegan desde lejos*. València: Edit. Castalia, 1962.
- Carreras i Candi, F. dir. *Geografía general del Reino de Valencia*. Barcelona: Alberto Martín, 1920-1927. 5 vols.
- Carreres Zacarés, Salvador. *Notes per a la història dels bandos de València*. València: Imp. Fill de Vives Mora, 1930.
- , ed. *Libre de memories de diversos sucesos e fets memorables e de coses senyalades de la ciutat e regne de Valencia (1308-1644)*. València: Acció Bibliogràfica Valenciana, 1930-1935. 2 vols.
- Català de Valeriola. *Autobiografía y justas poéticas..., precedidas de un prólogo de D. Salvador Carreres Zacarés y de una introducción del Barón de San Petrillo*. València: Acció Bibliogràfica Valenciana, 1929.
- Cerdà i Ballester, Josep. *Els cavallers i religiosos de l'orde de Montesa en temps dels Àustria (1592-1700)* (tesi doctoral inèd.). Universitat de València: Facultat de Geografia i Història, 2012.
- Cruïlles, Marqués de. *Guía urbana de Valencia antigua y moderna*. València: Imp. de Rius, 1873. 2 vols.
- Esquerdo, Onofre. José Martínez Ortiz ed. *Nobiliario valenciano*. València: Biblioteca Valenciana, 2001 [1a ed. (incompleta) 1963]. 2 vols.
- Febrer, Jaume & Joaquim Maria Bover ed. *Trovas de mossén Jaime Febrer, que tratan de los conquistadores de Valencia*. Palma de Mallorca: Imp. de P. Gelabert, 1848.
- Ferran y Salvador, Vicente. *El castillo de Montesa. Historia y descripción del mismo, precedida de un bosquejo histórico de la orden militar de Santa María de Montesa y San Jorge de Alfama*. València: Imp. Hijos de Vives Mora, 1926.
- Garcia Aparici, Bernat. "Notes definitives sobre el palau de Mossén Sorell de València." *Cronicó del Regne de València* 44, 46-48 i 52 (1990-1992).
- Garín Ortiz de Taranco, F. M^a, M. Á. Català Gorgues et alii. *Catálogo monumental de la ciudad de Valencia*. València: Caja de Ahorros de València, 1983.
- González Martí, Manuel. "El incendio del palacio de Mosén Sorell." *Retrospectivas valencianas*. València: Editorial Arte y Letras, 1920.
- Huizinga, Johan. José Gaos trad. *El otoño de la Edad Media. Estudios sobre las formas de la vida y del espíritu durante los siglos XIV y XV en Francia y en los Países Bajos*. Madrid: Selecta de Revista de Occidente, 1971.
- Iborra Bernad & Arturo Zaragoza Catalán. "El palacio de Mosén Sorell en Valencia." Dins Eduard Mira & Arturo Zaragoza dirs. *Una arquitectura mediterránea en Valencia*. València: Generalitat Valenciana, 2003. 2 vols.
- Javierre Mur, L. *Privilegios reales de la orden de Montesa en la Edad Media. Catálogo de la serie existente en el Archivo Histórico Nacional*. Madrid: Junta Técnica de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1945.
- Keen, Maurice. *La caballería*. Barcelona: Ariel, 2008.
- Lario, Dámaso de ed. *Cortes del reinado de Felipe IV. I.- Cortes valencianas de 1626*. València: Universidad de Valencia, Departamento de Historia Moderna, 1973.
- Llop Català, Miguel. *La economía de Valencia en el siglo XV. Los precios* (tesi doctoral inèdita). Universitat de València: Facultat de Filosofia i Lletres, 1974.
- Llorente, Teodor. "Valencia." Dins *España, sus monumentos y artes, su naturaleza e historia* (ed. facs.). Artes Gráficas Soler, València, 1980 [1887-1889]. 2 vols.
- Mateu Ibars, Josefina. *Los virreyes de Valencia. Fuentes para su estudio*. València: Publicaciones del Archivo Municipal, 1963.
- Narbona Vizcaíno, Rafael. "Violencias feudales en la ciudad de Valencia." *Revista*

- d'Història Medieval* 1 (1990): 59-86.
- . *Valencia, municipio medieval. Poder político y luchas ciudadanas, 1239-1418*. València: Ajuntament de València, 1995.
- . "Bandos populares en la Valencia del Trescientos. Obligaciones de reciprocidad, socorro y consejo en la sociabilidad urbana bajomedieval." Dins *Fazionei, lignaggi e conflitti nelle città europee del tardo medioevo*. Florència: Universitat de Florència, en premsa.
- Orellana, Marcos Antonio de. *Valencia antigua y moderna*. València: Acció Bibliogràfica Valenciana, 1923. 2 vols.
- Orts i Bosch, Pere Maria. *Alicante. Notas históricas (1373-1800)*. València: Imp. Ortizá, 1971.
- Pingarrón-Esaín Seco, Fernando. "El incendio del palacio de Mosén Sorell de Valencia en 1878 y su repercusión urbanística." *Ars Longa. Cuadernos de Arte* 19 (2010): 147-159.
- Pons Alós, Vicent. "Documento y sociedad: el testamento en la Valencia medieval." *Estudis Castellonencs* 6, 1994-1995. Vol. II: 1001-1018.
- Porcar, Pere Joan. Josep Lozano ed. *Coses evengudes en la ciutat i regne de València. Dietari (1585-1629)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2012.
- Reglà, J. *Història del País Valencià. III.- De les Germanies a la Nova Planta*. Barcelona: Ed. 62, 1989.
- Rodrigo Lizondo, Mateu. "Els senyors medievals d'Albalat dels Sorells i la construcció del castell. Nota cronològica." *Saitabi* 59 (2009): 37-69.
- Rodrigo Pertegás, José. "Hospitales en Valencia en el siglo XV. Su administración, régimen interior y condiciones higiénicas." Madrid: *Revista de Archivo, Bibliotecas y Museos*, 1927.
- Rubio Vela, Agustín & Mateu Rodrigo Lizondo. *Antroponímia valenciana del segle XIV. Nòmnes de la ciutat de València (1368-69 i 1373)*. València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.
- San Petrillo, Baró de. "Los señores de Albalat." Dins *Cosas añejas*. València: Imp. y Lib. de Vicente Ferrandis, 1919. 87-102.
- . "Las capillas parroquiales. Sus blasones y sus patronos." *Anales del Centro de Cultura Valenciana* III (1942): 103-114; IV (1943) 18-29, 69-79 i 145-155; V (1944) 1-12, 121-134 i 211-221.
- . *Los Cruilles y sus alianzas. Nobiliario valenciano*. València: Centro de Cultura Valenciana, 1946.
- . "La democracia en Valencia." Dins *Temas de antaño*. València: Ajuntament de València. 1956.
- . *La heràldica en Jávea*. Xàbia: Ajuntament de Xàbia, 1999 [1941].
- Sanchis Sivera, José. *Nomenclátor geográfico-eclesiástico de los pueblos de la diócesis de Valencia*. València: Tipografía Moderna, 1922.
- Settier, José M. *Guía del viajero en Valencia*. València: Imprenta de Salvador Martínez, 1866.
- Teixidor, José. Roc Chabàs ed. *Antigüedades de Valencia. Observaciones críticas donde, con instrumentos auténticos, se destruye lo fabuloso, dejando en su debida estabilidad lo bien fundado. Escribiólas en 1767*. València: Imp. Vives Mora, 1895. 2 vols.
- . *Capillas y sepulturas del real convento de Predicadores de Valencia*. València: Acció Bibliogràfica Valenciana, 1949-1952. 3 vols.
- Torres Belda, José M^a. "El palacio de Mossén-Sorell." *Revista de Valencia* I (1880-

1881): 489-494.

Tropé, Hélène. *Locura y sociedad en la Valencia de los siglos XV al XVII. Los locos del Hospital de los Inocentes y del Hospital General*. València: Diputació de València, 1994.

Vallés Borràs, Vicent J. *La Germanía*. València: Institució Alfons el Magnànim, 2000.

Vich, Álvaro de & Diego de Vich. *Dietario valenciano (1619 a 1632)*. València: Acció Bibliogràfica Valenciana, 1921.

Viciana, Martí de. *Crònica de Valencia*. València: Universitat de València, Departament d'Història Moderna, 1972 [1566].

Vignau, Vicente & Francisco R. de Uhagón. *Índice de pruebas de los caballeros que han vestido el hábito de Calatrava, Alcántara y Montesa, desde el siglo XVI hasta la fecha*. Madrid: Tip. de la Viuda e Hijos de M. Tello, 1903.